

Museumconcept Visserijmuseum Breskens

verhaallijn & collectieplan

Inhistory | Jeanine Dekker

juni 2024

Inhoud

Vooraf	5
1. Uitgangspunten	7
2. Verhaallijn	9
3. Collectie	19
4. Vlekkenplan	29
5. Suggesties voor de presentatie	31
Moodboards	37
6. Positionering	53
7. Aanbevelingen	57
Bijlage: overzicht belangrijkste bronnen	59
Colofon	62

Vooraf

Breskens... waar het water aan iedereen trekt. Ik kwam het tijdens mijn onderzoek voor dit museumconcept vaak tegen. Of het nu stoere vissermannen zijn, kinderen met hun klompjes onder zeil in de haven of sportieve zeezeilers, in Breskens ontkwam en ontkomt niemand aan de aantrekkingskracht van het water.

In dit rapport schets ik de overkoepelende verhaallijn voor het nieuwe Visserijmuseum Breskens en de vier te onderscheiden thema's. Daarna volgt een vertaling van deze verhaallijn naar de collectie van het museum. Deze is op punten aangevuld met suggesties voor beeldmateriaal of items uit beeldbanken en andere archief- en museumcollecties. Daar waar de items zich in andere museale collecties bevinden zou overwogen kunnen worden om een verzoek tot bruikleen in te dienen.

In een vlekkenplan presenteer ik mijn voorstel tot een indeling van de beschikbare ruimte naar de vier thema's.

Omdat inhoud en presentatie nauw met elkaar samenhangen, geef ik in een apart hoofdstuk al een aantal suggesties voor de presentatie. Daarin ook een aantal moodboards om de mogelijkheden en sfeer wat te concretiseren.

Vervolgens positioneer ik het museum tussen de Zeeuwse (maritieme) musea en de musea in de gemeente Sluis. Ook geef ik aan waar het nieuwe museum kan aansluiten bij de verhaallijnen van het Unesco Global Geopark Schelde Delta, bij de Zeeuwse Erfgoedlijnen en bij de verhaallijnen van het Landschapspark Zwinstreek.

Eerder is aan de gemeente en het bestuur van het Visserijmuseum een tussenrapportage opgeleverd, waarin de verhaallijn en de thema's centraal stonden. De tussenrapportage is met de gemeente en afgevaardigden van het museum besproken. Dit resulteert in voorliggend eindrapport.

Ik dank de gemeente Sluis, in het bijzonder Reinder de Jong en Bonny Groosman-Goedegebuur, en het bestuur van het Visserijmuseum Breskens, in het bijzonder Piet Ekkebus en Jos van den Heuvel, voor de plezierige samenwerking.

Ik spreek de hoop uit dat dit museumconcept zal bijdragen aan de realisering van een aansprekend en onderscheidend museum, waarin een grote schare bezoekers met belangstelling en plezier zijn weg zal vinden. Wie weet, trekt het water daarna ook aan hen...

Jeanine Dekker, 28 juni 2024

1. Uitgangspunten

Dit rapport werd opgesteld met de volgende vooraf geformuleerde uitgangspunten.

1.

Het nieuwe museum moet toekomstbestendig zijn. Het moet een lijn trekken vanuit het verleden via het heden naar de toekomst. Breskens ondergaat op dit moment een metamorfose. De visserij verdwijnt, Breskens moet zich heroriënteren. Hoe laten we het museum wortelen in het verleden, aansluiten bij het karakter van Breskens en omgeving en tegelijk een verbinding leggen met de toekomst?

2.

Doelgroep: gezinnen met kinderen, dagjesmensen en verblijfsrecreanten.

3.

Het concept 'Catch to Plate' van Hypsos geldt als vertrekpunt.

4.

Visserij is een hoofdmotief, maar ook andere aspecten kunnen in het plan worden meegenomen, zolang ze binnen een samenhangend perspectief te plaatsen zijn.

5.

De verhaallijn van het museum sluit aan bij een of meer verhaallijnen van het Geopark Schelde Delta, Zeeuwse erfgoedlijnen en verhaallijnen van het Landschapspark Zwinstreek.

6.

Het museum krijgt een verhaallijn waarmee het zich inhoudelijk onderscheidt van de andere musea in de gemeente Sluis en van de overige maritieme musea in Zeeland, zodat deze complementair zijn en er kop-pelkansen ontstaan.

7.

Praktisch: bezoekers moeten zelfstandig door het museum kunnen gaan, zodat het museum minder afhankelijk wordt van de beschikbaarheid van vrijwilligers.

8.

De huidige collectie van het museum is het uitgangspunt. Daarnaast kunnen suggesties worden gedaan voor aanvullende verwervingen.

2. Verhaallijn

In het nieuwe Visserijmuseum Breskens wordt het verhaal verteld van een dorp aan het water, waar de visserij eeuwenlang een bron van bestaan was. De bezoekers zien hoe de Noordzee en de Westerschelde zijn ontstaan en komen van alles te weten over de visserij en de daarmee verbonden bedrijvigheid in de haven en het dorp. Maar ook horen zij over andere aspecten van het leven aan het water. Zo ontdekken zij de historie van het reddingswerk op zee en duiken ze in de geschiedenis van de scheepsbouw in Breskens.

De verhaallijn wordt uitgewerkt in vier thema's:

- 1) Het water
- 2) De visserij
- 3) De haven
- 4) Het dorp

Het water

(1) De Noordzee en het ontstaan van Zeeland

Zo'n 30 miljoen jaar terug was het gebied waar nu Zeeland ligt deel van een ondiepe tropische zee waarin haaien zwommen. De haaiantanden die nu aan de West-Zeeuws-Vlaamse kust op het strand worden gevonden, dateren uit die tijd.

Tijdens het pleistoceen (2,5 miljoen jaar geleden tot 11.000 jaar geleden) was het hier een toendragebied en in het koudste deel van de laatste ijstijd (18.000 jaar geleden) kon je bij wijze van spreken naar Engeland lopen. In onze gebieden leefden toen mammoeten, steppewisenten, wolharige neushoorns, reuzeherten en andere grote zoogdieren, waarvan botten door vissers zijn opgevist.

Na de laatste ijstijd, zo'n 10.000 jaar geleden, smolten de ijskappen. De Noordzee vormde zich en de kustvlakte werd natter. Toen de zeespiegel vanaf zo'n 5700 jaar geleden minder steeg, ontwikkelden zich in grote delen van het huidige Zeeland slikken en schorren. Langs de kust vorm-

den zich strandwallen en daarop duinen. Ze sloten het achterliggende gebied af; in het moerasachtige gebied vormde zich veen.

Vanaf ongeveer 300 n.Chr. ontstonden door doorbraken van de zee en ontwatering getijdenkreken. Zeeland kreeg zijn eilandenstructuur.

(2) De Schelde

De Schelde hield lang zijn hoofdloop via de huidige Oosterschelde. De oude rivier, die nog via de Vlaamse Vallei naar het droge Noordzeebekken stroomde, verlegde zijn loop naar het noorden toen de dekzandrug tussen Maldegem en Stekene aangroeide. Zo'n 7400 tot 6300 jaar geleden maakte de Schelde ten westen van Bergen op Zoom een verbinding naar zee: het begin van de huidige Oosterschelde. Tot de vijftiende/zestiende eeuw bleef de Oosterschelde de belangrijkste verkeersader over water.

Daarna werd de Westerschelde de hoofdloop van de Schelde. Onduidelijk is wanneer precies de Westerschelde is ontstaan. Vermoedelijk pas vanaf de achttiende eeuw raakte de Honte, een kreek die in het oosten van Zeeland uitmondde in de Schelde, verbonden met inbraakgeulen vanuit de Noordzee en ontstond de voorloper van de huidige Westerschelde.

De 'Scheldedelta' – het is overigens geen echte delta, eerder een estuarium – lag buitengewoon gunstig voor het handelsverkeer naar Brugge en Antwerpen. Deze steden ontwikkelden zich vanaf de dertiende eeuw tot de belangrijkste centra in het West-Europese handelssysteem. Een groot deel van de handelsstromen ging dan ook via de Zeeuwse wateren. Zo vormde de zeearm Het Zwin in de dertiende en veertiende eeuw de toegang tot de bloeiende handelsstad Brugge, via zijn voorhaven Sluis en eerder tevens via onder meer Mude (Sint Anna ter Muiden) en Damme. Het Zwin verzandde echter en was uiteindelijk niet meer te bevaren. Grote delen werden daarop ingepolderd.

De handelsstromen over water verlegden zich naar Antwerpen, dat aan het eind van de vijftiende eeuw Brugge overvleugelde als handelsstad en dat via de Westerschelde kon worden bereikt.

(3) Inpolderingen en landverlies

Vanaf de twaalfde eeuw werd in Zeeland land gewonnen door middel van bedijkingen van 'rijpe' schorren. Tegelijkertijd ging ook veel land verloren als gevolg van stormvloed en dijkvallen. Soms kon de schade worden hersteld en werd het land teruggewonnen. Andere gebieden verdwenen voor altijd in de golven. Daaronder de eilanden Koezand, Schoneveld en Wulpen (met het kerkdorp Sint-Lambert-Wulpen) in de Westerscheldemonding.

Het huidige dorp Breskens ontstond na de bedijking van het Breskenszand begin zestiende eeuw. Daarna zou nog meer land worden ingedijkt, maar ging ook veel weer verloren. Dit gebeurde allereerst door militaire inundatie (1583-1585) en, nadat de Oud- en Jong-Breskenspolder in 1610 opnieuw was bedijkt, door stormvloed. Rampzalig was de stormvloed van 1682: alleen de hoogste delen van de Oud-Breskenspolder bleven toen droog. De watersnoodramp in 1953 trof Breskens minder zwaar. De ramp vormde de aanleiding voor de Deltawerken.

(4) De Westerschelde: drukke scheepvaart en kwetsbare natuur

Varen in de Zeeuwse wateren was (en is) niet zonder gevaar. Schippers hadden kennis nodig van banken, vaargeulen, getijden en stromingen. Al in de middeleeuwen werd er daarom aan beloodsing gedaan. Het aan boord nemen van een loods werd in 1563 verplicht voor alle schepen die de Zeeuwse wateren binnenvoeren. Schippers en loodsen konden zich onder meer oriënteren aan vuren die op vaste punten op dijken en duinen waren ontstoken. In de negentiende eeuw kwamen hiervoor vuurtorens in de plaats. In 1867 verrees de gietijzeren vuurtoren bij Nieuweschluis. De 22 meter hoge toren markeert de zuidkust van de Westerscheldemonding. Ook kon men zich aan de betonnen oriënteren. Aan het begin van de twintigste eeuw werd de vaartroute voor de schepen op de Westerschelde en Noordzee gemarkeerd met onder meer gaslichten. Ongelukken komen nog altijd op de Westerschelde voor, soms door slecht weer, soms als gevolg van een technisch mankement aan een

schip. Onder water zijn de sporen terug te vinden in de vorm van talloze wrakken.

In de huidige Westerschelde gaan economische en ecologische waarden samen. Het water vormt de belangrijkste scheepvaartroute naar Antwerpen en via het Kanaal Gent-Terneuzen bereiken schepen andere delen van België en Frankrijk. Containerreuzen, bulkcarriers en talloze andere schepen banen zich een weg door de vaargeulen.

Als getijdengebied met platen, slikken en schorren en daartussen grote, diepe geulen heeft het Westerschelde-estuarium bijzondere natuurwaarden. Door de werking van eb en vloed kent het gebied overgangen van zout via brak naar zoet, die zorgen voor een rijke flora en fauna. Natuurgebieden als de Hooge Platen, Waterdunen, de Verdrongen Zwarte Polder en Het Zwin ontleen hun natuurlijke rijkdommen aan de afwisseling tussen nat en droog, zout en zoet en zand en klei. Onder andere milieuvervuiling vormt echter een bedreiging voor de natuurwaarden.

De visserij

(5) Vissoorten

De Zeeuwse stromen en de Noordzee zijn belangrijke visgronden. Elk jaar migreren visscholen tussen foerageer-, paai- en overwintergebieden. In de open zee leven verschillende soorten rondvis, zoals haring, kabeljauw, wijting en schelvis. In de ondiepten langs de kust zwemmen behalve rondvis ook grote hoeveelheden platvis (schol, tong, schaar, griet, bot, tarbot) en garnalen.

(6) Magere jaren

(6a) Het begin van de visserij in Breskens

Al sinds mensenheugenis halen de bewoners van het Zeeuwse kustgebied voedsel uit het water. Behalve voor eigen gebruik en verkoop in de directe omgeving viste men in bepaalde perioden ook voor de export van vis. In de late middeleeuwen vierde de grootschalige commerciële

haringvisserij hoogtij. Vissersplaatsen als Biervliet, Oostende en Duinkerken dankten er hun welvaart aan. De kabeljauwvisserij vanuit Zierikzee bleef nog langer van betekenis.

In de negentiende eeuw domineerde in Zeeland de kustvisserij. Er werd vooral op mosselen, oesters en garnalen gevestigd.

Breskens is een relatief jonge vissersplaats. De oudste visser uit Breskens die we bij naam kennen is Pieter Notebaart, die rond 1800 voer met zijn hengst 'Piertje van Breskens 13'. Als degene die het begin van de beroepsvisserij in Breskens op zijn naam zette, geldt Daniël Hoogstad. Hij kocht in 1878 een hoogaars en liet deze in 1911 als de BR 1 inschrijven in het visserijregister. Het aantal boten in de haven nam daarna snel toe. De Bressiaanse vissers waren vooral voor de Walcherse kust en in de monding van de Westerschelde actief. Er werd voornamelijk op garnalen gevestigd. Als bijvangst werden ook wel andere vissoorten, als schol, schar, tong en bot, aan boord genomen. In de wintermaanden lag de garnalenvisserij stil en werd er 'gekuild', dat wil zeggen met een grote raamkuil gevestigd op 'scharlijn' (sardijn).

(6b) Varen

De vissers uit Breskens voeren aanvankelijk met platbodems, meest hoogaarsen. Dat waren eerst nog uitsluitend zeilschepen. Was er geen wind, dan moest er geroeid worden. In de jaren twintig werden de eerste zeilschepen uitgerust met een motor. Zo waren de vissers minder afhankelijk van weer en wind. Vooral in de jaren dertig nam het aantal houten motorschepen in de haven toe. Breskens liep erin voorop. Men kocht ook wel grotere schepen tweedehands: botters, blazers, kotters, uit Urk of België. Sommige garnalenvissers konden met de betere schepen al in de jaren dertig in een deel van het jaar overstappen op de kleine zeevisserij (tong en andere platvis).

Voor het navigeren waren de schippers aanvankelijk aangewezen op de eigen kennis van het weer en van (on)diepten en stromingen in het water. Bij mist konden zij alleen op het gehoor afgaan en zorgen "droog" (d.i. in ondiep water) te blijven, om grotere schepen te ontlopen. Op de gemotoriseerde schepen kwam er meer instrumentarium aan boord.

(6c) Vissen

In februari of maart voeren de eerste garnalenvissers uit. Er werd gevestigd met korren (een trechtervormig net). Om de plekken te vinden waar veel vis zat, ging men af op de aanwezigheid van meeuwen en zeehonden.

Later werd 'gelooide' en 'gepeurd' – veelal het werk van de oudste knecht – om de juiste plek te bepalen om de netten uit te gooien.

Het 'halen' (d.i. binnenhalen) van de korren gebeurde met de hand en was zwaar werk.

De gevangen garnalen werden aan boord met de hand gezeefd. Eerst het 'krabbeziften' in een grove zeef, daarna het gewone 'ziften'. Na het zeven werden de garnalen met veel zout in een grote pot ('hornaetpot') gekookt. Dit was het werk van de jongste aan boord, die daarom 'kokje' of 'kokkie' werd genoemd. Daarna werden de garnalen buitenboord aan de lucht gekoeld.

Op de gemotoriseerde schepen kon men overstappen op de bordenvisserij. Daarin werd gevestigd met een sleepnet dat werd opgehouden door twee scheerborden die door de bodem gingen wanneer het net door het water werd getrokken. Hier was veel vakmanschap voor nodig.

(6d) Leven aan boord

Het vissersleven was bikkelhard. Het werk was zwaar, het verblijf op zee veeleisend. Aan boord verbleven de vissers in het 'kot' in het voor- of achteronder, een benauwd en vochtig vertrek met een lage zoldering. Met de introductie van het stuurrad verzezen voor de schipper aparte stuurhokjes op de schepen.

Op 'waaidagen' (als er te veel wind stond) zochten de schepen beschutting op wijkplaatsen langs de oevers en doodden zij de tijd met praten, kaarten en koffie drinken.

De vissers droegen zware overjassen met gebreide truien daaronder. In de vroegste jaren waren die nog met de hand gebreid, later koos men voor de donkerblauwe visserstruien uit de fabriek. Om zich tegen nattigheid en vuil te beschermen trokken de vissers oliegoed aan.

Het vissersvak werd geleerd in de praktijk. Jongens gingen vanaf ongeveer hun veertiende, soms al eerder, mee op het schip van hun vader.

De Bressiaanse visserij was 'deelvisserij'. Dat wil zeggen dat de opbrengst werd verdeeld onder de schipper, de knechten en de reder (indien dit niet de schipper was). Tot na de oorlog was het in de visserij bepaald geen vetpot.

(7) Oorlog

De Tweede Wereldoorlog was, zeker voor Breskens, een zware tijd. In 1940 brachten terugtrekkende Franse troepen de schepen in de haven tot zinken. Tijdens de oorlog hadden de vissers te maken met vordering van schepen, vangstbeperkingen, brandstofschaarste en het gevaar van zeemijnen en beschietingen door Engelse jachtvliegtuigen. De grootste ramp volgde begin september 1944. De Duitse troepen begonnen zich over de Westerschelde terug te trekken; tienduizenden manschappen verzamelden zich bij de haven van Breskens. Om de Duitse terugtocht te stuiten voerden de geallieerden op 11 september 1944 luchtaanvallen uit. Niet alleen de haven werd getroffen, ook een groot deel van het dorp werd verwoest. Onder de inwoners vielen 184 doden.

Na de bevrijding waren de wateren nog onbetrouwbaar door de vele mijnen. De vissers verdienden een extraatje door te 'buiten': met 'prikboten' haalden zij de lading van schepen die op een mijn waren gelopen en gezonken.

(8) Haringtijd

Tijdens de oorlog was de zee grotendeels met rust gelaten en dat was daarna te merken. Niet alleen vingen de vissers grote hoeveelheden garnalen, ook bevonden zich in de zuidelijke Noordzee grote scholen haring. Schipper Hendrik ('Duum') Vermeulen bracht naar eigen zeggen als eerste in Nederland in januari 1945 een grote hoeveelheid haring aan land. Andere schippers volgden. Vissers van Texel, Urk en Wieringen legden hun schepen ook in Breskens en gingen van daaruit op haring vissen. De haringvisserij werd ook wel als spanvisserij beoefend: twee kotters sleepten dan gezamenlijk een groot net door het water.

(9) Gevaar en reddingswerk

Storm, mist, strandingen, motorpech, een aanvaring of overvaren worden, een explosie van een van de vele mijnen die na de wereldoorlogen in zee waren achtergebleven, de bediening van de visdraden en gieken met lieren en takels: het vissersbestaan bracht grote risico's met zich mee. De schepen hadden spullen aan boord om noodsignalen uit te zenden en reddingsmaterialen voor de bemanning. Lang was dat niet meer dan een reddingsvest.

Vissers schoten menigmaal te hulp als een ander schip in nood was. Bressiaanse vissers begaven zich na de februariramp 1953 ook naar de getroffen gebieden om er mensen te redden.

Sinds 1900 kwamen 27 Bressiaanse vissers niet meer thuis. Hun namen staan op het herdenkingsmonument bij de haven.

Breskens is een officieel reddingsstation van de Koninklijke Nederlandse Redding Maatschappij (KNRM). Sinds 1940 ligt hier een reddingsboot van toen nog de Zuid-Hollandse Maatschappij tot Redding van Schipbreukelingen (ZHMRS). In de loop van de tijd hebben talloze Bressiaanders, onder wie veel vissersmannen, zich als bemanningslid (schipper, stuurman, machinist of opstapper) ingezet bij noodsituaties op het water, van scheepsrampen tot medische evacuaties.

(10) Vette jaren met een moderne vissersvloot

Midden jaren vijftig werden in Breskens voor het eerst schepen uitgerust met bokken (gieken). Er werd met twee boomkorren tegelijk gevist, aan elke zijde van het schip één. De bommen hielden de netten open, die tijdens het vissen over de zeebodem werden gesleept. Voor de netten waren zware kettingen aangebracht die de grond omwoelden. In de boomkorvisserij werd voornamelijk gevist op garnalen en platvis, zoals tong. De vissersvloot onderging vanaf de jaren zestig een metamorfose. De houten schepen maakten plaats voor stalen kotters. Het motorvermogen van de schepen nam sterk toe. De schepen werden groter en stabiel en boden meer comfort. Ook de apparatuur werd sterk verbeterd. Het echolood was een enorme vooruitgang. Bressiaanse vissers gingen in Zeeland voorop met die innovatie. Elektronica deed zijn intrede aan boord.

Er kwam steeds geavanceerdere navigatie- en opsporingsapparatuur aan boord. Via radioverbindingen kon contact met de wal en collega-visseren worden onderhouden. Ook werden sprongen gemaakt in de visverwerking aan boord. Schudziften deden hun intrede en later werden transportbanden en koel- en vriessystemen geïnstalleerd.

Voor deze schepen waren grote investeringen nodig. De vissers werden daarbij geholpen door de gemeente Breskens, die de bank kredietgaranties verstrekke.

Met de nieuwe kotters was het mogelijk verder de zee op te gaan en langer van huis te blijven. Ook waren de vissers nu minder gebonden aan het seizoen. Steeds meer vissers legden zich toe op de (kleine) zeevisserij. Sommigen voeren 's maandags uit en kwamen donderdags of vrijdag weer binnen. Een aantal viste eind jaren vijftig al jaarrond, waarbij ze zich gedurende een bepaalde periode op een bepaalde vissoort (garnalen, kabeljauw, tong, haring) richtten en hun visgebieden dus gedurende het jaar varieerden. Jaap Albregtse was met zijn nieuwe kotter in 1963 vermoedelijk de eerste Bressiaander die het hele jaar de zee op ging om platvis te vangen.

De nieuwe schepen en vismethoden stelden andere eisen aan het vakmanschap van de vissers. In Vlissingen startte in 1958 de Visserijschool, waaraan ook de gemeente Breskens meewerkte. In de jaren dertig was er in Breskens zelf al een opleiding voor visserij en binnenvaart geweest. Ook in het onderhoud deden vernieuwingen hun intrede in de visserij. Vanaf het midden van de jaren vijftig werden katoenen netten vervangen door nylon netten. Een grote arbeidsbesparing, want nu was het niet meer nodig om de netten te tanen ('katsjoeien').

(11) De teloorgang vanaf circa 1975

Rond het midden van de jaren zeventig keerde het tij. De vissers met de grote kotters kampten met hoge brandstofkosten. En door de grotere schepen en geperfectioneerde visserijtechnieken stond het probleem van overbevissing weer op de agenda – niet voor het eerst in de geschiedenis. De overheid greep in. Voor de belangrijkste vissoorten werden quoteringsmaatregelen getroffen. Sinds die tijd ligt de visserij vol in het vizier

als het gaat over de ecologische waarden van de zee. Dalende omzetten, het gebrek aan opvolgers, verlies aan visgronden door windmolenparken op de Noordzee, toenemende regelgeving en het verbod op de pulsvisserij deden vissers besluiten hun bedrijf op te geven. Een voor een kozen Bressiaanse vissers een ander bestaan. Het lijkt onomkeerbaar: de visserij in Breskens is geschiedenis geworden.

De haven

(12) Vissershaven

De visserij heeft al die jaren een groot stempel gedrukt op de haven van Breskens. Het dorp had aanvankelijk een moeilijke toegang tot open water, namelijk door een smalle geul die sterk aan verzanding onderhevig was. Begin negentiende eeuw werd een eerste, primitieve haven aangelegd. Er werd een paalconstructie gemaakt waar schepen konden aanleggen en twee havendammen omringden de havenkom. Om de geul open te houden, werd er gespuid. Aanvankelijk was er één spuikom; op de plaats van het huidige Spuiplein, begin negentiende eeuw kwam er een tweede, oostelijke spuiboezem.

De vissersvloot bracht veel bedrijvigheid in en rond de 'kaoje'. Breskens ontwikkelde zich tot de belangrijkste aanvoerhaven van garnalen in Zeeland. In de begintijd verkochten de vissers de garnalen die zij in de haven aanvoerden rechtstreeks aan tussenhandelaren. Die verkochten de vis door naar het buitenland, vooral België en Frankrijk. De vissers zelf hadden op die wijze weinig zicht op de markt en weinig grip op de prijzen. Toen België en Frankrijk de import van vis in de crisisjaren ook nog eens aan banden legden, werd in 1936 een gemeentelijke vismijn opgericht. In 1953 werd een nieuwe vismijn in gebruik genomen.

Rond de haven waren verscheidene transportbedrijven actief, met name gericht op het vervoer van vis en garnalen vanaf de vismijn naar België en Frankrijk.

De haven was verder belangrijk als ontmoetingsplaats voor de vissers, zeker toen er nog geen moderne communicatiemiddelen aan boord

waren. En wie als visser was afgezwaaid, wachtte op de 'kommerenbankjes' de terugkeer van de vloot af. De vissersvloot bepaalde tot in de jaren zeventig het beeld van de haven. Ze werd in die tijd zelfs aangeprezen als een toeristische bezienswaardigheid.

De haven was ook de plek waar onderhoud en reparatie van de schepen en vismaterialen plaatsvond. Na de oorlog werden er twee scheepshellingen gebouwd. Er was een nettenbreier gevestigd. De netten werden er geboet en ook het 'katsjoeien' vond er plaats.

(13) Overige activiteiten: handelshaven, veerhaven en jachthaven

De vissersvloot deelde de haven met andere scheepvaart. De haven van Breskens was een belangrijk verkeersknooppunt. Al eeuwenlang werd vanaf de kust een overzetveer op Vlissingen onderhouden. Diligencediensten en de stoomtram zorgden voor de aansluiting naar België en andere plaatsen in Zeeuws-Vlaanderen. Beurtschippers en particuliere schippers laadden en losten in de haven hun goederen en passagiers. Snoepfabrikant Van Melle had er zijn eigen schepen, de Gideons, liggen, die op Rotterdam voeren.

Tussen 1920 en 1927 werd de haven uitgebreid. Er kwam een apart gedeelte voor de vissersvloot en een aanlegplaats voor de veerboot van de Provinciale Stoombootdiensten. In 1958 werd buiten het dorp een nieuwe veerhaven aangelegd.

De handelsactiviteiten concentreerden zich in de Handelshaven. Dit deel van de haven werd een centrum voor aan de landbouw gerelateerde bedrijvigheid, waarvoor onder andere een graansilo verrees. Uit een handelsonderneming in kolen, landbouwproducten en kunstmest groeide een rederij, uit een aannemersbedrijf een jachtenbouwer.

Na de Tweede Wereldoorlog ontstond er dankzij de groeiende populariteit van de watersport behoefte aan een jachthaven. Daartoe diende decennialang de westkant van de visserssteiger. In 1975 werd aan de oostzijde van de haven een nieuwe jachthaven geopend.

Het dorp

(14) Dorp aan het water

Het water en de visserij speelden op allerlei manieren een rol in het dorp. Het water was nooit ver weg. Aanvankelijk beschermden duinen en de kade Breskens tegen de zee. Na de watersnoodramp van 1953 beoordeelde Rijkswaterstaat de oude waterkering als te zwak en werd deze in fasen aangepakt. De eenheid tussen dorp en haven werd door de aanleg van de hoge 'Deltadijk' in 1971-1972 verbroken. Toen in 2009 een nieuwe verhoging van ongeveer een meter noodzakelijk was, werd een nog massievere afgrenzing voorkomen door op de kering een loopbrug te plaatsen met een glazen keerwand aan de zeezijde.

Vanwege zijn ligging aan de monding van de Westerschelde, de scheepvaartroute naar Antwerpen, en zijn haven is Breskens in militair-strategisch opzicht van groot belang. Het werd in de Franse tijd (1794-1814) van stevige forten voorzien en onderging in 1944 de catastrofale gevolgen van een geallieerd bombardement in de Slag om de Schelde.

Breskens was lange tijd een agrarische gemeenschap, maar ontwikkelde zich vanaf het eind van de negentiende eeuw tot een vissersdorp. Het vissersbestaan was aanvankelijk een armoedig bestaan. Een aanvulling op het inkomen leverde thuiswerk: garnalen pellen voor vishandelaren of snoepjes in wikkels draaien voor de suikerwerkfabrieken in het dorp. Bijzondere 'bijvangst' werd te gelde gemaakt of in ieder geval zoveel mogelijk benut. Opgeviste fossiele botten werden aan het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen of universiteiten verkocht. Later werden ze aan het Visserijmuseum geschonken. En van de stekels van pijlstaartroggen maakten vissers wel 'pielstaertolie' (pijlstaartolie), een huismiddeltje dat tegen allerlei kwalen werd ingezet.

In het dorp stonden twee puffabrieken, waar kleine garnalen en visafval tot veevoer werden verwerkt. Tot eind jaren zestig hing elk jaar maandenlang de karakteristieke geur van de puffabrieken in het dorp.

Na de Tweede Wereldoorlog kenterde het tij en beleefde de visserij vette jaren. Daartegenover stond het harde bestaan, waarbij de vissersman-

nen soms ook nog eens dagenlang van huis waren. Thuis bestierden de vrouwen gezin en huishouden.

Voor het eerst werden in 1953, bij de ingebruikname van de nieuwe vismijn, de Visserijdagen georganiseerd. Het was bedoeld als een klein eenmalig feest, maar het werd zo'n groot succes dat het feest tot op de dag van vandaag wordt gevierd, zij het zonder praalwagens en Visserij-/Garnalenkoningin.

Ook in de vrijetijd speelde het water voor Bressiaanders een grote rol. Kinderen lieten hun klompjes onder zeil ronddobberen in de haven, jongeren voeren met bootjes, al dan niet stiekem, naar 'buiten'. Er was een bloeiend verenigingsleven in de watersport; de vereniging Scheldestroom bracht Nederlandse kampioenen voort. De zwemwedstrijd in de kaaie tijdens de Visserijdagen gold als een jaarlijks hoogtepunt.

Het water en de visserij lieten hun sporen na in de eetcultuur. Vroeger werden mossels geraapt langs de dijk en 'oantjes en oentjes' (gebakken kokkels) gegeten. De vers aangevoerde vis vond zijn weg naar de huishoudens. In menig schuurtje werd vis gebakken en aan tafel werden garnalen gepeld voor eigen consumptie. De verse vis die in de haven werd aangevoerd, vond ook gretig aftrek bij restaurants in de omgeving – een aantal staat hoog aangeschreven.

Ten slotte beïnvloedde het leven aan de kust ook het werk van de in Breskens woonachtige kunstenaar Johnny Beerens. Zijn doeken en de imposante schildering op de graansilo in de haven – inmiddels verdwenen – brengen de visserij als bron van bestaan in beeld.

(15) Passanten

Als gevolg van zijn haven was Breskens ook een oord van passanten. Voor korte of langere tijd bevolkten zij het dorp: reizigers die met het veer werden overgezet, schippers van de beurt- en binnenvaart, haringvisserij uit Texel, Wieringen en Urk, en hun gezinnen die soms voor enkele maanden overkwamen en in Breskens verbleven, chauffeurs van transportbedrijven, toeristen in recreatiewoningen en op campings, de letterlijke 'passanten' in de jachthaven en de passagiers voor de 'bwoat' naar Vlissingen, die tot

de komst van de nieuwe veerhaven in 1958 soms in een lange file in het dorp stonden opgesteld.

Met enige verbeeldingskracht kunnen we nog andere passanten onderscheiden. Ze spoelden aan of werden opgevist. De walvissen die op de kust strandden. De vogels die hun reis vanuit verre oorden niet hadden overleefd en door Tijs Verschoor aan de kust werden opgeraapt. Van fossiele botten tot kanonskogels en lijkstenen uit een zeemansgraf, ze maken nu deel uit van de museumcollectie en vertellen op hun eigen wijze het verhaal van een dorp aan het water.

Persoonlijke verhalen

De verhaallijn wordt ondersteund door persoonlijke verhalen van mensen die in de visserij actief zijn geweest of een rol hebben gespeeld in Breskens. In het laatste geval is er steeds een band met het water.

Daniël Hoogstad

Kocht in 1878 een hoogaars en liet deze in 1911 als de BR 1 registreren. (bij 6a)

Lo van Hanegem

Garnalenvisser. Redde een kind bij het bombardement op Breskens op 11 september 1944 en kwam daarbij zelf om het leven. Zijn zoon, de voetballer Willem van Hanegem, was toen zes maanden oud en heeft zijn vader dus nooit gekend.

(bij 7)

Hendrik Vermeulen ('Duum')

Bracht in januari 1945 als eerste een grote lading haring aan wal in Breskens.

(bij 8)

Willem van de Broecke

Schipper op de reddingsboot van 1961 tot 1985. Bijnaam 'Duuk'. Redde 924 mensen tijdens 250 tochten. Spectaculaire reddingsacties: de Tijl Uilenspiegel en de Spyros Armenakis.

(bij 9)

Nellie Vermeulen

De visserij was een mannenwereld, maar dat hield Nellie Vermeulen niet tegen. Ze ging jong haar vader 'Duum' achterna en viste tot ze zwanger werd.

(bij 10)

Cornelia van Haneghem-Monjé

Bestierde de kantine van de vismijn, met een stem als een klok en recht voor zijn raap. Een fenomeen in Breskens.

(bij 12)

Willem Bondewel

De laatste beurtschipper van Zeeland komt uit Breskens.

(bij 13)

Piet Roest

Was beurtvaarder, begon daarna in Breskens een transportbedrijf.

(bij 13)

Omer Gielliet

Pastoor en beeldend kunstenaar. Hij maakte beelden uit hout. De milieuvervuiling in de Westerschelde ging hem zeer aan het hart; hij werd initiator van de actie Red de Schelde.

(bij 14)

Tijs Verschoor

Verzamelaar van vogels en schelpen. Bracht een grote collectie bijeen van

met name vogels die hij aan de kust vond en door een preparateur liet opzetten. Na zijn dood werd zijn collectie overgedragen aan het Visserijmuseum.

(bij 14 of 15)

Deze lijst kan verder worden aangevuld met verhalen van vissers die op de website van het Visserijmuseum en in boeken over de visserij in Breskens zijn verschenen.

3. Collectie

De collectie van het huidige museum bevat meer dan 2400 objecten. Binnen de collectie zijn diverse zwaartepunten te onderscheiden. Er is een aanzienlijk aantal scheepsmodellen, van schaalmodellen van hoogaarzen en andere vissersschepen tot modellen van de PSD-boten en boten van rederij Vroon. Voorts is er een grote collectie nautische instrumenten (met name voor navigatie en communicatie) en een verzameling objecten die tot de overige scheepsuitrusting en tuigage behoren. Ook bezit het museum gereedschappen voor houtbewerking, breeuwen en het maken van zeilen.

De collectie bevat meerdere maquettes: van de Handels haven (situatie circa 1920), van de Vissershaven (situatie 1928-1958), van de Westerschelde (waarop onder meer de diepte, banken en schorren zijn aangegeven) en van de scheepswerf Gebrs. De Klerk (1933-1955). Voorts heeft het museum een collectie schilderijen. Het betreft in de eerste plaats werken van kunstschilder Johnny Beerens uit Breskens. Verder zijn er schilderijen van schepen en havengezichten die oud-visser J. Albregtse heeft gemaakt. Ook zijn er bustes van pastoor Omer Gielliet en visser Jaap Albregtse. Het museum heeft een grote collectie fossiele botten die vissers in hun netten aantreffen. Een aantal daarvan zijn gebruikt voor de reconstructie van een mammoetskelet. Verder toont het museum andere zaken die in de visnetten terecht kwamen, dan wel in de omgeving van Breskens zijn aangespoeld, zoals lijkstenen, kanonskogels, haaiantanden. In het huidige museum is een volle zaal ingericht met de collectie opgezette vogels en andere dieren die door Bressiaander Tijs Verschoor is aangelegd. Het gaat om

845 vogels en 42 andere dieren. Veel dieren staan in de door Verschoor zelf gemaakte vitrinekasten. Verschoor verzamelde de dode dieren langs de Zeeuwse kust, hoofdzakelijk bij Breskens en Westkapelle. Zo vond Verschoor zijn eerste papegaaiduiker, een vogel die normaal gesproken in Noord-Europa voorkomt, bij de jachthaven van Breskens.

Het museum herbergt tevens collecties koralen, fossiele gesteenten en lichaamsdelen van vissen en walvisachtigen, zoals gehoorbeentjes.

Voorts zijn er bijzondere objecten als het wapenschild van Breskens en een vliegtuigbom uit de Tweede Wereldoorlog.

Het museum beschikt over een collectie foto's, onder andere van vissersmannen, en in het museum worden meerdere korte films vertoond (onder meer via een interactieve tafel).

In de huidige filmzaal staat ook meubilair uit de vismijn en een historische mijnklok. Daarmee wordt regelmatig geveild.

Ten slotte is er een collectie flessenscheepjes.

Voor sommige onderdelen van de verhaallijn is een groot aantal objecten beschikbaar. Daar zal een selectie moeten worden gemaakt, op basis van onder meer de staat van het object en de relevantie voor de verhaallijn. Zo kan bij de nautische apparatuur een criterium zijn of de apparatuur ook daadwerkelijk op vissersschepen is gebruikt. Voor andere delen zijn juist nauwelijks of geen objecten beschikbaar. Ik doe daar suggesties voor aanvullingen. Eén beeld kan soms hetzelfde verhaal vertellen als honderd voorwerpen.

Een aantal collectie-onderdelen kunnen hoogstwaarschijnlijk een revisie gebruiken. Dit is ter beoordeling

aan het bureau dat het museum straks gaat inrichten. Het is bijvoorbeeld voorstelbaar dat het mammoetskelet straks in een andere vorm terugkomt (niet meer op het rode paneel). Het bureau zal ook moeten overwegen of de havenmaquettes, eventueel in gereviseerde vorm, terug kunnen komen. Opgeknapt, binnen een andere setting (waarvoor in hoofdstuk 5 een suggestie volgt) en met een pakkende belichting komen zij mogelijk beter tot hun recht. De zwart-witfoto's die nu in het museum te zien zijn, zullen gereproduceerd moeten worden om als digitaal bestand in de opstelling gebruikt te kunnen worden. Echter, een aantal ingelijste foto's, zoals de foto van het echtpaar Hoogstad (VMB00079), heeft juist door het historische karakter van foto en lijst een meerwaarde en zou om die reden zo in de presentatie een plekje kunnen krijgen.

In het onderstaande zijn de objecten (of groepen objecten) van de huidige museumcollectie ingedeeld bij de (sub)thema's van de verhaallijnen. Bij groepen van objecten zijn geen objectnummers gegeven. In blauw suggesties voor aanvullingen.

Het water

(1) De Noordzee en het ontstaan van Zeeland

Haaientanden; skelet wolharige mammoet; fossiele botten van mammoet, wolharige neushoorn, steppewisent, bosolifant, reuzenhert, edelhert, rendier, runderen, paarden, grottenleeuw, walrus; stenen vuistbijl (VMB00998); fossiele gesteenten.

Kaart van het Land van Cadzand e.o. door D.W.C. Hattinga, 1746 (Zeeuws Archief, Atlanten Hattinga).

(2) De Schelde

Felixarchief, Antwerpen, inv.nr. 12#2473: Scheldekaart van Rupelmonde tot de Noordzee (1504-1505, vermoedelijk naar een kaart van 1468-1469).

(3) Inpolderingen en landverlies

Archeologisch aardewerk (Baardmankruiken, Rheinland-kruiken), mits afkomstig van verdronken dorpen uit het gebied. Kaart Staats-Vlaanderen (VMB 00967).

Zeeuws Archief, Hattinga-kaarten.

(4) De Westerschelde: drukke scheepvaart en kwetsbare natuur

Maquette Westerschelde (VMB00521); zeekaart Wester-

Foto stranding Pebane op de Hooge Platen, 1952 (Zeeuws Archief, Fotocollectie Vlissingen).

schelde (VMB00520).

Schaalmodel De Woestduyne (VMB01295), vergaan in de Westerschelde; model vuurtoren Breskens (VMB00996); loodsladder (VMB00808); kardinale boei (VMB00530).

Getijklok (VMB00519); peilschaal (VMB00522).

Opgezette inheemse kustvogels; schelpen; opgezette zeehond (VMB00531, zie ook onder (6c)).

Zeeuws Archief, Beeldbank, fotoserie stranding Pebane op de Hooge Platen, 1952.

De visserij

(5) Vissoorten

Maal- en grijptanden zeebrasem; gehoorbeentjes kleine vissen.

Historische platen/tekeningen of hedendaagse afbeel-

Visboek van Adriaen Coenen (KB, Nationale Bibliotheek).

dingen van garnalen en de diverse vissoorten die in de Westerscheldemonding en op de Noordzee door vissers uit Breskens werden gevisst, met nadere uitleg over hun leefwijze. In ieder geval: garnaal, tong, schol, schar, bot, sardijn, haring, kabeljauw.

KB, Nationale Bibliotheek, nr. KW 78 E 54: Visboek van Adriaen Coenen, afbeelding haring, blz. 28v + 29r.

(6) Magere jaren

(6a) Het begin van de visserij in Breskens

Schaalmodel hoogaars BR 1 van Daniël Hoogstad (VMB00091). Visserstrui (VMB01375, reconstructie).

Schepen: schaalmodellen platbodems (nu in vitrine 056): hoogaars TH 64 met riemen, pikhaak en kacheltje (VMB00959), boeieraak CLN 16 met riemen en pikhaak (VMB00960), hoogaars CLN 1 met riemen en houten tonnetje (VMB00961), schouw (VMB00962), hoogaars

TH 35, met koperbeslag (VMB00963), hengst HON 2 met koperbeslag en twee dollen, 2 riemen, pikhaak (VMB00964), hoogaars ARM 25 met koperbeslag twee riemen en houten tonnetje (VMB00965).

(6b) Varen

Overige schaalmodellen hoogaars, waaronder: BR 3 (VMB01075), BR 17 (VMB00166), BR 45 (VMB00969). Zijzwaard hoogaars (VMB00071).

Zwart-witfoto mensen op BR 5 (VMB00981).

[Registratiekaarten schepen in Centraal Visserijregister](http://www.zuiderzeecollectie.nl/page/1049/centraal-visserijregister) (online te downloaden, via www.zuiderzeecollectie.nl/page/1049/centraal-visserijregister).

ZB Bibliotheek, Beeldbank Zeeland, diverse foto's van houten schepen in de haven, circa 1950. Idem, foto door O. de Milliano van BR 53 (circa 1923).

Maritiem MuZEEum Vlissingen, Vissershaven van Breskens, schilderij Frans Maas, nr. 8420.

Scheepvaartmuseum Amsterdam, Een kieljacht en een

Registratiekaart BR 4 Jacoba Elizabeth uit het Centraal Visserijregister.

[kotter op een werf te Breskens, schilderij J. Rijnink, nr. A.5793\(02\)](#)

Tuigage: drieloper (hijsblok), scheepskatrollen, jufferblokken, haakblok, houten klossen, kinnebakblokken, korvijnagels, lummeel (VMB00952).

Schiemanswerk: geknoopte leguaan (VMB00225), fender van touw (VMB00850), touw met diverse knopen waaronder een diamantknoop (VMB01209), knopenbord (VMB00226).

Navigeren: zandloper; kompassen; zeekaarten; parallelinialen; kaartpassers; sextanten; octant (VMB01249); meetlat (VMB01211); zakalidade (VMB01247); log (VMB00054); scheepslog (VMB00807); handlog met logplankje (VMB01256).

Verlichting: ankerlichten; stuurboordlicht (groen); bakboordlicht (rood); toplichten; heklichten; heklicht petroleumlamp (VMB00416).

Overige scheepsuitrusting: stootkussen (VMB00130); pikhaken; dregankers; paraplanker (VMB01174); walanker (VMB01401).

Motorisering: Kromhout motor (VMB00273), motoren, oliespuit (VMB00853).

Scheepsschroef (VMB00902).

(6c) Vissen

Meeuwen (opgezette vogels), opgezette zeehond (VMB00531, zie ook onder (4)).

Peilen: peillood (VMB00694); peillood met touw (VMB00840); handlood (VMB00891); Vlaams handlood (VMB01246); grondzoeker met dieptelood (VMB01257); hydrostatisch dieptelood (VMB01255); Walker dieptelood (VMB01275).

Netten: visnetten, sleepnet (VMB00894); drijvers; trawlerballen; visnetgewicht; ankersteen; takelblokken; klossen-

pees en verzwaarblokken.

Schaalmodellen houten kotter: BR 64 (VMB00391 + VMB00936).

Visverwerking aan boord: garnalenzeven, stapelzeef; opgezette krabben en zeesterren; zwart-witfoto van garnalen koken aan boord (VMB00186); viskist, jaren '40 (VMB01397); vismand (VMB00179).

Geluidsfragment Jaap Albrechtse sr., vissen in 1924 (website).

(6d) Leven aan boord

Drinkwaterton; vispannetje; plunjezak (VMB00272); bootsmanfluiten; stenen tabakspijpjes; olielampen; scheepskachel (VMB00997); scheepsbellen; vissers-trui (VMB01375, reconstructie), oliegoed (VMB00271), opgezette Jan van Gent ('die wilde je niet aan boord hebben').

Vergunning (consent) voor Abraham van Haneghem, 1924 (VMB01368); administratie BR 10, vergunningen (VMB01292).

[ZB Bibliotheek, Beeldbank Zeeland, foto's door Jacqueline Midavaine van Nellie Vermeulen \(ook met vader\).](#)

(7) Oorlog

Meetbrief BR 18 (VMB01302); brief over inbeslagname motorviskotter BR 20 (VMB01320); brief met verklaring over opsporing door de Wehrmacht gevorderde vaartuigen (VMB01321).

Vliegtuigbom (VMB00065); RAF bord 1942 (VMB00976). Bewijs van verleende uitgang en ingang voor Abraham van den Broecke door Militair Gezag (VMB01371).

[NIMH, Beeldbank, diverse foto's.](#)

[ZB Bibliotheek, Beeldbank Zeeland, foto's haven mei](#)

Haven in 1944 (ZB, Beeldbank Zeeland, foto Feijter-Buth).

1940, waaronder gezonken veerboten. Idem, bombardement 11-9-1944. Idem, verwoestingen 1944-1946. Zeeuws Archief, Beeldbank, foto's militairen in haven, 1944.

Zeeuws Archief, archief Militair Gezag, 1944-1946 (toegang 280), inv.nr. 4910.1: Documentairefilm door M.S. Schaap over (onder meer) de verwoesting van Zeeuws-Vlaanderen (het leven voor en na de verwoesting), 1944-1945, zwart-wit, zonder geluid. Deel I. Met beelden van aankomst PSD-boot (voor de oorlog), verwoest oorlogsmaterieel, boerenleven na de oorlog, opruimwerkzaamheden in het zwaar beschadigde dorp, begraafplaats. Zeeuws Archief, archief Militair Gezag (1944-1946), inv. nr. 4910.2: Documentairefilm door M.S. Schaap over het leven in Zeeuws-Vlaanderen na de verwoesting, 1944-1945, zwart-wit, zonder geluid. Deel II. Met beelden van passeren vrachtauto Cambier Breskens bij de Isabel-lasluis.

Korte documentaire 'Een gemiste kans en het bombardement op Breskens' in de reeks 'De Slag om de Schelde'. Gemaakt voor en uitgezonden bij Omroep

Zeeland, 2019 (<https://www.zeeuwseankers.nl/video/de-slag-om-de-schelde-een-gemiste-kans-en-het-bombardement-op-breskens>).

(8) Haringtijd

Haringnet (VMB00180).

Zwart-witfoto's van haringvisserij, haring lossen.

ZB Bibliotheek, Beeldbank Zeeland, foto's haringaanvoer in de haven.

(9) Gevaar en reddingswerk

Visserij BR 16 (VMB01076); overlevingspakket uit de BR 10 (VMB01291); lenspompen (losse afsluiter); linnen hoosemmer (VMB00088), hoosemmer (VMB00122); stormlantaarn (VMB01172); stakelpotten/stakellichten; alarmlicht (VMB00456); lichtkogelpistool (VMB00955); lifeline-pistool (VMB00956); zeekaart mijnenvelden Westerscheldemonding 1938 (VMB00463); luchthoorn (VMB00475); scheepstoeter (VMB01298); blikjes ontstekingslontjes; noodpeilzender (VMB00970); reddingsboei (VMB00993); lijnwerptoestel (VMB01408); SART reddingsmateriaal (VMB00454).

ZB Bibliotheek, Beeldbank Zeeland, foto's Cor Heijkoop strandings BR 15 bij Westkapelle, 1983. Idem, foto Jacqueline Midavaine strandings de Sont.

ZB Bibliotheek, Krantenbank Zeeland: krantenberichten over reddingen en vermiste vissersschepen.

Hier ook een passende koppeling maken met de namen op het Visserijmonument.

KNRM: schilderij reddingsboot Javazee (VMB00317), scheepsmodel Javazee (VMB01351); radio reddingsboot (VMB00815); lifeboat radio's (VMB00872 + 873).

ZB Bibliotheek, Beeldbank Zeeland, foto bemanning reddingsboot, na 1965, FO144835.

Scheepvaartmuseum Amsterdam, foto reddingsboot Javazee, nr. 1993.3887.

Nationaal Reddingmuseum Dorus Rijkers, foto motorreddingsboot Javazee in actie bij brand in de haven van Breskens, jaren '70?, nr. S7001. Idem, foto's reddingsboot Zeemanshoop, nr. 9035.

De Stem, 18 januari 1971 (ZB, Krantenbank Zeeland).

(10) Vette jaren met een moderne vissersvloot

Boomkorvisserij:

Schilderij van BR 22 en BR 37 (VMB01318); zwart-wit foto BR 36 (VMB01315).

[ZB Bibliotheek](#), [Beeldbank Zeeland](#), [foto's van diverse fotografen](#), onder meer BR 10, BR 15, BR 45, BR 46, BR 50.

Moderne schepen:

Schilderijen BR 7 (VMB00298 + 299), BR 14 + 13 (VMB00300), BR 43 (VMB00914), BR 50 (VMB00405), BR 57 (VMB00433 + VMB01219), kleurenfoto BR 57 (VMB00753).

Scheepsschroef (VMB00871); stuurwielen, in combinatie met zwart-witfoto Henk Vermeulen in stuurhut (VMB00451).

Testapparaat voor motor (VMB00439).

Elektronische logindicator (VMB01265).

Stabiliteitsmeter (VMB00452).

Luchtkoker (VMB00525).

Regelkast autopiloot (VMB00440), automatische piloot combipiloot R6 9500 (VMB01173).

Navigatie-instrumentarium: richtingzoeker (VMB00441); snelliuspasser (VMB001240); kompassen; waaronder magnetisch handpeilkompas (VMB01244), handradio-peilkompas (VMB01259), cardanisch kompas, chinees kompas, zakpeilkompas, natkompas, vloeistofkompas, droogkompas, drielig gyrokompas (VMB00901), gyrokompas en twee repeaters (VMB01074); radarbuis (VMB01352); Lodestone radio goniometer (VMB01271); kompas autopiloot (VMB00436); anemometer (VMB01258); plotter (VMB00885); Portland koersplotter (VMB01234); navigatiecomputer (VMB00904).
Peilen (navigatie): elektrisch echolood (VMB00447), echolood Simrad (VMB01215), handradiopeiltoestel (VMB01260); radiopeiltoestel (VMB00407).

Communicatie: Decca radio ontvanger (VMB01272), ontvanger radio (VMB00442), radio s.p. (VMB00880), radio zend/ontvangers, Loran C ontvanger (VMB01239), zend-installatie (VMB00443), marifoons, telegraaf (VMB00453), telefoon met apparaat (VMB00878), telexapparaat (VMB00896); internationale tijd klok (VMB01245).

Filmreeks 'Halen': RTV Scheldemonst i.s.m. Visserijmuseum Breskens (via YouTube). Korte filmpjes over visserij Breskens, laatste, langere film gaat over de week-visserij.

Vaarsimulator (VMB01212, met toevoeging van uitleg hoe te bedienen).

(11) De teloorgang vanaf circa 1975

Vierdelige filmreeks 'De laatste vissers van Bresjes' (2023): RTV Scheldemonst i.s.m. Visserijmuseum Breskens.

De haven

(12) Vissershaven

Maquette Handelshaven, situatie circa 1920.

Schilderij vissershaven met silo door P. Scherbeyn (VMB00903).

Schilderij Broden en vissen door Johnny Beerens (VMB00066) [in combinatie met foto silo \(Rijkswaterstaat, Beeldarchief, nr. 452662 óf ZB Bibliotheek, Beeldbank Zeeland, nr. FO141389\)](#). Tevens [ZB Bibliotheek, Beeldbank Zeeland, nr. FO183209 \(foto van Beerens aan het werk op de silo\)](#).

Schilderij Havenzicht door J. Albregtse (VMB00222).

Werfplaat Gebrs. Van der Sande (Fries Scheepvaart Museum).

[RCE](#), [Beeldbank](#), [foto oude haven Breskens](#), nr. SP-0316.

[Rijkswaterstaat](#), [Beeldarchief](#), [diverse foto's vissershaven 2011](#), nrs. 452660-452662, 452680-452682.

[Zeeuws Archief](#), [archief Kadaster Zeeland \(toegang 247\)](#), kaarten.

[Zeeuws Archief](#), [Fotoarchief Torbijn](#), [diverse foto's oude haven](#).

[Zeeuws Archief](#), [prentbriefkaarten oude haven](#).

[Zeeuws Archief](#), [diverse foto's](#), jaren '70.

[ZB Bibliotheek](#), [Beeldbank Zeeland](#), [fotoreportages door O. de Milliano, Jacqueline Midavaine en C. de Boer van het lossen van vis en garnalen](#), jaren '60/'70.

Vismijn:

Zwart-witfoto Vissersclub Breskens (VMB00406).

Garnalenkist Breskens Veiling (VMB00308).

Mijnklok (VMB00490); zwart-witfoto mijnklok (VMB00481).

Zwart-witfoto mijnende vissers (VMB0082).

Film 'Breskens in 1965 zoals het was'.

[ZB Bibliotheek](#), [Beeldbank Zeeland](#), [fotoreportages door](#)

Lossen bij de vismijn, circa 1966 (ZB, Beeldbank Zeeland, foto A. van Wyngen).

C. de Boer over de vismijn, jaren '70-'90. Idem, diverse andere foto's vismijn. Idem, foto exporteur Cambier, nr. FO153165.

Onderhoud schepen:

Breeuwen: breeuwhamers; breeuwspijker (VMB00136); breeuwkatoen (VMB00137); breeuwtouw; breeuwijzers; pneumatisch breeuwapparaat (VMB00144).

Zeilmaken: drevel (VMB00150); kleedkuil (VMB00151); zeilmakershamer (VMB00152); zeilmakershandpalm met naald (VMB00155); zeilmakersetui met naalden (VMB00156); naaldenkoker (VMB00157); zeilmakers-priemen; schiemansgaren (VMB00162); plunjezak (VMB00158); koeienhoorn met naalden (VMB00171); musketonhaken; zeilhaak (VMB00174).

ZB Bibliotheek, Beeldbank Zeeland, fotoserie C. Kotvis, onderhoud vissersschepen in de haven, jaren '60/'70.

Netten maken en boeten:

Boetnaalden; garenhouder om netten te boeten (VMB01170).

Zwart-witfoto's netten breien en boeten.

ZB Bibliotheek, Beeldbank Zeeland, foto's Michael van de Velde van netten boeten etc.

Demonstratietafel met uitrusting.

Scheepsbouw:

Maquette scheepsbouwer De Klerk (VMB00168 + 169).

Ontwerptekening zeilmotorsloep op blauwdruk, J. de Klerk (VMB01144); ontwerptekeningen motorsloepen, roeiboten, lemstervaartuig (VMB01146 t/m 1151).

Gereedschappen houtbewerking: houtzaag (VMB00081); dissel (VMB00135); houten hamer (VMB01136); hout-boor (VMB01137); guts (VMB01138); beitel (VMB01140); dissels; schroevendraaier (VMB01139); sleuventrekker (VMB01142).

Botter in aanbouw (VMB00966).

Fries Scheepvaart Museum, werfplaat Gebrs. Van der Sande te Breskens, rechthoekig, metaal, 1950-1975 (objectnr. FSM-1995-109).

Museum Vlaardingen, scheepsbouwkundige tekening van een haringlogger, gebouwd op werf Van de Sande Breskens, 1962, nr. TT1384.

(13) Overige activiteiten: handelshaven, veerhaven en jachthaven

Maquette Vissershaven met links aanlegplaats veerboot, situatie 1928-1958.

Rijkswaterstaat, Beeldarchief: luchtfoto's situatie haven 1988, 2010, 2013.

Zeeuws Archief, Fotoarchief Dert, foto's bieten laden, 1953.

Uittreksel uit het kadastrale plan van de gemeente Breskens, 1894-1914 (Zeeuws Archief, Archief voormalige polders en waterschappen opgegaan in het Waterschap Het Vrije van Sluis).

Scheepsmodellen: schaalmodel beurtschip Le-Ja

(VMB00016); scheepsmodellen Vroon.

Bakboordlicht (VMB01510) en schijnwerper (VMB01511) van motorschip Gideon III (Van Melle).

PSD:

Schilderij raderboot Zeeland door J. Albregtse

(VMB00223); modellen PSD-schepen: raderboot

(VMB00862), Prins Hendrik (VMB01354); PSD-uniform:

colbert, broek en pet (VMB01185), dito (VMB01186);

PSD-instrumentarium (kniptang, stempels); toeristen-kaartje West-Zeeuwsch-Vlaanderen (VMB01203).

Rijkswaterstaat, Beeldarchief: diverse foto's veerhaven, 2010.

Zeeuws Archief, diverse foto's oude situatie en nieuwe veerhaven.

Jachthaven:

Rijkswaterstaat, Beeldarchief, diverse foto's, circa 2010.

De haven in 2010 (Beeldarchief Rijkswaterstaat, foto Joop van Houdt).

Zeeuws Archief, jachthaven 1971, nr. 129F_556. Idem, Fotoarchief Torbijn, diverse foto's oude situatie.

Het dorp

(14) Dorp aan het water

Kaarten:

Zeeuws Archief, Archief Waterschap Oud en Jong Breskens (toegang 3567), diverse kaarten.

Zeeuws Archief, Archief Kadaster Zeeland (toegang 247), diverse kaarten.

Dijkversterking:

ZB Bibliotheek, Beeldbank Zeeland, fotoseries dijkversterkingen na WO2.

Rijkswaterstaat, Beeldarchief, foto's dijkversterkingen bij Breskens.

Militair-strategische betekenis:

Gietijzeren kanonskogels.

Zeeuws Archief, Archief Familie Van Lynden (Zeeuwse tak), 1860-1965 (toegang 156), inv.nr. 180: Foto's van het fort Frederik Hendrik bij Breskens door J.W. Bal, circa 1869.

Huisarbeid: blikken Van Melle.

Foto puffabriek (VMB01326).

Bijverdienste uit fossiele botten:

Fossiele botten.

Zeeuws Archief, Archief Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, 1769-1969 (toegang 26), inv.nr. 339.2: Correspondentie van P.J. van der Feen als conservator van de 'Stenen Kamer' met L. Bootsgezel, 1930-1936.

Pielstaertolie:

Staartstekels pijlstaartrog (VMB00772).

Visserijdagen:

Correspondentie van L. Bootsgezel over verkoop fossiele botten (Zeeuws Archief, Archief Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen).

Wisselbekers Visserijdagen; garnalenwimpel 1978

(VMB01294), dito wimpels 1994, 1995, 2002.

ZB Bibliotheek, Beeldbank Zeeland, diverse foto's Visserijdagen vanaf 1953.

Watersport:

ZB Bibliotheek, Beeldbank Zeeland, diverse foto's havenwedstrijden (zwemmen). Idem, Scheldebekerzwemwedstrijden.

Schilderijen Johnny Beerens:

Anonieme visser III (VMB00304), Anonieme visser XV (VMB00286), Transfiguratie I + II (VMB00278 + 279), Vis-sen (VMB01414), Oog van de vis (VMB01415).

Overig:

Wapenschild van Breskens (VMB00082).

Schilderij 't Killetje door J. Albregtse (VMB00488).

ZB Bibliotheek, Beeldbank Zeeland, foto's noodwoningen in *Het Vrije Volk*.

Zeeuws Archief, prentbriefkaarten.

(15) Passanten

Glas-in-loodraam Wapen van Breskens (VMB01472).

ZB Bibliotheek, Beeldbank Zeeland, foto door Jacqueline Midavaine van Mortierorgel in *Du Commerce*, nr. 105138.

Toerisme:

Zeeuws Archief, diverse prentbriefkaarten 'Groeten uit Breskens'. Idem, Fotoarchief Torbijn, foto gezelschap op het strand, nr. 664_BRE-92.

Fossiele botten; botten Groenlandse walvis, spitssnuitdolfijn, dwergvinvis, everzwijn, runderen, paarden; haaiantanden; walvistanden; beenvistanden; zeehondentand; gehoorbeentjes walvis, dolfinen; wervels dolfinen; wervels haaien; staartstekels roggen; roggentanden; op-

gezette vissen, zeepaardjes, heremietkreeften, kreeften.
Inheemse schelpen (VMB00470 +471).
Vijzels; zeemansgrafsteen/lijkstenen.
Zwart-witfoto aangespoelde potvis (VMB00921)
[ZB Bibliotheek, Beeldbank Zeeland, foto's stranding potvis Spijkerplaat. Idem, foto's aangespoelde butskop, 1984.](#)
Collectie Zuiderzeemuseum Enkhuizen. 'Stomme' film met reportage over de verwerking van de eind februari 1937 bij Breskens aangespoelde potvissen. En een in 1941 bij Wijk aan Zee aangespoelde dwergvinvis (laatste 30 seconden). Totale duur film: 9 minuten. https://www.zuiderzeecollectie.nl/object/audiovisuals/Zuiderzee_museum-100000165
Scheepvaartmuseum Amsterdam, Geprepareerd stuk huid met speklaag van potvis die in 1970 bij Breskens aanspoelde (nat preparaat in glazen stopfles), nr. 2010.2159.

Persoonlijke verhalen

(aan de hand van een foto of object)

Daniël Hoogstad (6a)
foto echtpaar Hoogstad (VMB00079)

Lo van Hanegem (7)
[foto zoon Willem van Hanegem \(eventueel via internet\)](#)

Hendrik Vermeulen ('Duum') (8)
zwart-witfoto (VMB00189)

Willem van de Broecke (9)
[portretfoto ZB Bibliotheek, Beeldbank Zeeland, nr. FO92867](#)

Nellie Vermeulen (10)
zwart-witfoto door F. Gittenberger (VMB00196)

Cornelia van Haneghem-Monjé (12)
[portretfoto Peter Verdurmen in *Vissermans*](#)

Willem Bondewel (13)
?

Piet Roest (13)
?

Omer Gielliet (14)
buste (VMB01399)

Tijs Verschoor (14 of 15)
foto door Peter Verdurmen (VMB01313) of ets door Arie Vinke (VMB00200), in combinatie met de eerste schol-
ekster die Verschoor liet opzetten (is dit VMBv001?)

De verhalen uit het boek *Vissermans* van Jack Vader en fotograaf Peter Verdurmen, worden nu op de website van het museum getoond. Deze zouden samen met de karakteristieke portretfoto's in de nieuwe opstelling geïntegreerd kunnen worden.

4. Vlekkenplan

5. Suggesties voor de presentatie

Uitgangspunt is een presentatie die recht doet aan de geschiedenis van de visserij en van Breskens. In het verhaal speelt het menselijke aspect een cruciale rol. Geen droge verhalen met cijfers en jaartallen, juist de mensen en hun ervaringen als visser, als Bressiaander komen naar voren. De presentatie is afgewogen: overrompelend waar dat kan, ingetogen waar dat moet – dus steeds aansluitend bij de inhoud. Alle zintuigen worden geprikkeld, ook, of misschien juist: de reuk!

In het nieuwe museum worden interactieve elementen toegepast. Bezoekers kunnen zelf meer informatie aanboren, met behulp van bijvoorbeeld een audiotour en/of touchscreens en worden uitgenodigd zelf aan de slag te gaan, bijvoorbeeld aan de vaarsimulator, met het maken van scheepsknoppen en het breien van netten. Ook kan worden gedacht aan het inbrengen van enkele spelelementen.

Tegenwoordig zijn er legio middelen en technieken beschikbaar om op aansprekende wijze een verhaal te vertellen dat bij de museumbezoeker beklijft. Van een *immersive experience*, waarbij de bezoeker zich als het ware midden in de presentatie zelf bevindt, tot het klassieke bordje bij een object. Een goed inrichtings- en vormgevingsbureau, gespecialiseerd in de inrichting van musea, heeft daar prima ideeën over. Omdat verhaal en presentatie nauw met elkaar samenhangen, ben ik zo vrij om hierover toch al iets te zeggen. Overigens is dit alles natuurlijk ook afhankelijk van de beschikbare financiële middelen. Dit hoofdstuk wordt afgesloten met een aantal moodboards.

Gelaagd vertellen

De verhaallijnen worden gelaagd gepresenteerd:

- Een hoofdlaag met direct zichtbare objecten, korte teksten en beeldmateriaal.
- Een verdieplingslaag met extra informatie, die via multimediale technieken kan worden aangeboord. Voorbeelden van in te zetten middelen: een audiotour, touchscreens, een interactieve tafel. Zo lenen de persoon-

lijke verhalen zich goed voor de audiotour en achtergrondinformatie bij objecten en afbeeldingen voor touchscreens. Het voordeel is dat de bezoeker niet wordt overvoerd met informatie, maar op basis van eigen interesse zijn of haar keuze kan maken.

Dankzij deze opzet kunnen bezoekers zelfstandig door het museum gaan. Dat maakt het museum minder afhankelijk van vrijwilligers (gidsen wellicht alleen nog op aanvraag voor eventuele groepsrondleidingen).

Voorwerpen en historisch beeld- en audiomateriaal

Objecten en te tonen beeldmateriaal zijn de 'dragers' van het verhaal. Ze hebben een eigen intrinsieke betekenis, maar staan ook voor iets groters, voor een verhaal dat het specifieke object overstijgt.

Er is een grote diversiteit aan materiaal beschikbaar, waarmee een aantrekkelijke, gevarieerde presentatie kan worden samengesteld. De kunst is om deze objecten bij het passende verhaal in te zetten (als 'drager' van betekenis, als 'drager' van een verhaal) en ze met behulp van de juiste technieken en middelen daarin zo goed mogelijk tot hun recht te laten komen.

Geuren

Het museum leent zich uitstekend voor een extra beleving in de vorm van geuren. De 'olfactorische' beleving wint aan populariteit in de museumwereld en wordt steeds vaker toegepast. Geuren spelen een belangrijke rol in het dagelijks leven en hebben een grote impact op hoe we dingen waarnemen en onthouden. Geur verrijkt de beleving, versterkt de boodschap en vergroot de aantrekkingskracht van het museum. Daarbij is het belangrijk dat geur dienend wordt ingezet, deze mag niet overheersen. Dus geen geur die in de hele museumzaal hangt, maar een geur die de bezoeker zelf, met behulp van bijvoorbeeld een dispenser, tot zich kan nemen.

Geluiden

Ook geluiden kunnen een rol spelen in het museum. Te denken valt aan: golven, storm/wind, watervogels, binnenhalen van het net en andere geluiden die specifiek met het water en de visserij samenhangen. Net als geuren mogen geluiden niet overheersen, behalve in een *immersive experience*, daar maken zij deel uit van de beleving.

Quotes

Door het hele museum (eventueel zelfs op de toiletten) kunnen op de wanden quotes worden aangebracht die iets zeggen over het vissersbestaan.

Uitwerking

Hieronder passeren de thema's uit de verhaallijn de revue en worden ze ingevuld met bovengenoemde aspecten (objecten, beeldmateriaal, audio-visueel materiaal, geuren, geluiden, quotes). Dit zijn suggesties, het kan zijn dat er om wat voor reden dan ook (financiën, staat van het materiaal, benodigde ruimte) andere keuzes moeten worden gemaakt.

Het water

Het thema 'Het water', in het bijzonder de geologische en historisch-geografische ontstaansgeschiedenis, leent zich bij uitstek voor een 'overrompelende' beleving als een *immersive experience*, een 360 graden beleving. Daarbij moet een prominente rol zijn weggelegd voor de haaiantanden en fossiele botten die door vissers in de loop van de tijd zijn opgevisst en voor een deel van de collectie opgezette vogels. Ook zou hier de zogeheten Schelde-kaart uit 1504, die wordt bewaard in het Felixar-

chief in Antwerpen, voor een projectie kunnen worden ingezet, al dan niet met animaties over wat zich op diverse plekken afspeelde (haringvisserij Biervliet, mosselvisserij Philippine). Ten slotte kan hier de museumlocatie ten volle worden benut. Het museum biedt via een panoramaraam uitzicht op de Westerschelde.

Geluiden

- Golven
- Storm/wind
- Watervogels

*Immersive Experience
in Frameless, Londen.*

De visserij

Ook het thema 'De visserij' zou zich voor zo'n *immersive experience* lenen: zet de bezoeker tussen de golven op volle zee op een vissersschip waar juist de netten worden binnengehaald. Ook meer klassieke elementen kunnen hier op een nieuwe manier worden gebruikt. De scheepsmodellen lenen zich ervoor om in combinatie met andere objecten te worden getoond, waardoor het verhaal meer diepgang krijgt. Dit wordt bijvoorbeeld ook in Museum Vlaardingen gedaan, waar de scheepsmodellen op ooghoogte tentoond worden gesteld en zich onder elk scheepsmodel een vitrinekastje bevindt met andere objecten. Tezamen vertellen ze een verhaal. Inzet van de vaarsimulator geeft de presentatie van dit onderdeel een interactieve component, evenals het leren knopen maken en netten breien (suggestie Hypsos: laat een film draaien als de nettenboeter er zelf niet is). Een leuke toevoeging kunnen ook registratiekaarten van schepen zijn uit het Centrale Visserijregister, waarop vaak bijzonderheden over het schip of de visserij vermeld staan. Ze zouden in een interactieve presentatie (bijvoorbeeld op een touchscreen) digitaal getoond kunnen worden.

Opstelling in Museum Vlaardingen.

Verder kan hier bij onderdeel (5) mogelijk gebruik worden gemaakt van reeds gemaakte animatiefilmpjes over het leven van een garnaal en van een platvis (door Hypsos).

Quotes

- **“Mijn onderarmen staan nog onder de littekens van de ‘mouwvreters’, een soort puisten die je kreeg door het zand en het water dat schuurde in je mouwen.”**
Rinus Clement in *Vissermans*
- **“Als het een beetje ‘slechtweerachtig’ was en je een half uurtje kon slapen, dan kroop je met oliegoed en al aan in je kooi. Je was dan wel nat, maar je wist niet beter.”**
Rinus Clement in *Vissermans*
- **“Daar gaat ie!”**
als de ‘korre’ overboord ging
- **“Een werkdag van acht uur bestaat niet voor een visser, dat kent hij niet.”**
Jan de Winde, in *Breskens en de visserij*
- **“Ik ben nooit bang geweest. Dat was thuis anders. De achterblijvers waren vaker bang dan de vissermannen op zee.”**
Jaap Albregtse sr., in *Breskens en de visserij*
- **“Als er zoiets gebeurt, dan is het net of er iets in de familie gebeurt. Bij ons, dat is juist het typische, heeft iedereen wel eens met iedereen gevaren. Die vissersvloot is dan ook een grote familie.”**
Jan de Winde over de ramp met de BR 16 (1971), in *Bressiaanse vissers*

Geluiden

- Golven
- Storm/wind
- Meeuwen
- Binnenhalen van het net

Geuren

- Vis, zout, teer, zweet (geur van het kot op de oude zeilschepen)

- Vis, zweet, dieselolie (geur op de motorschepen)
- Zee
- Oude koffie (geur in de scheepskajuit)

De haven

Ook bij het thema 'De haven' kan de museumlocatie worden benut. Er kan 'gespeeld' worden met contrasten tussen binnen en buiten en toen en nu, bijvoorbeeld met wandvullende historische foto's.

In het huidige museum staan twee maquettes, van de Handelshaven omstreeks 1920, en van de Vissershaven volgens de situatie 1928-1958. De (opgeknapte) maquettes zouden in de nieuwe opstelling kunnen worden uitgebreid met een dynamische, interactieve vertell laag, bijvoorbeeld door middel van kijkers waarin historisch foto- of filmmateriaal dan wel korte animaties zijn gemonteerd (zoals in Museum Prinsenhof in Delft). Op die manier wordt het statische beeld van de maquette verlevendigd met mensen en activiteiten in de haven, bijvoorbeeld het plegen van onderhoud aan de vissersschepen, het lossen van volle manden vis op de kade of het feestvieren tijdens de Visserijdagen. Zo valt er voor de bezoekers meer te ontdekken in de haven.

Geur

- Haven (vis, zout, slib)

Het dorp

Bij het thema 'Het dorp' maken we kennis met inwoners en passanten. We zien hen in hun eigen omgeving.

In de huiskamer of keuken de vissersvrouw die gezin en huishouden draaiende houdt terwijl haar man op zee is. Met een 'gespiegelde' huiskamer zou het contrast tussen armoede en welvaart visueel kunnen worden gemaakt: de linker helft van het vertrek ingericht zoals in de armoedige

Maquette met kijkers
in Museum Prinsenhof,
Delft.

tijden in de jaren twintig/dertig (met de Van Melle-blikken en een hoop garnalen op tafel als referentie naar het thuiswerken) en de rechter helft van de kamer met meubilair en accessoires uit de welvarende tijden rond 1970 (in ieder geval met een krant, radio en tv).

De passanten kunnen worden 'neergezet' in een café-setting uit de jaren vijftig/zestig. Ze hoeven niet in persoon aanwezig te zijn; objecten die met hen verbonden zijn, zeggen al genoeg. De vrachtwagenchauffeur zit er te wachten op zijn lading garnalen om naar Parijs te rijden. De PSD-man heeft net zijn laatste dienst erop zitten en heeft zijn uniformjas over zijn stoel gehangen en zijn pet op tafel gelegd. De vakantieganger heeft zijn of haar strandtas neergezet en de toeristische brochure op tafel gelegd. De

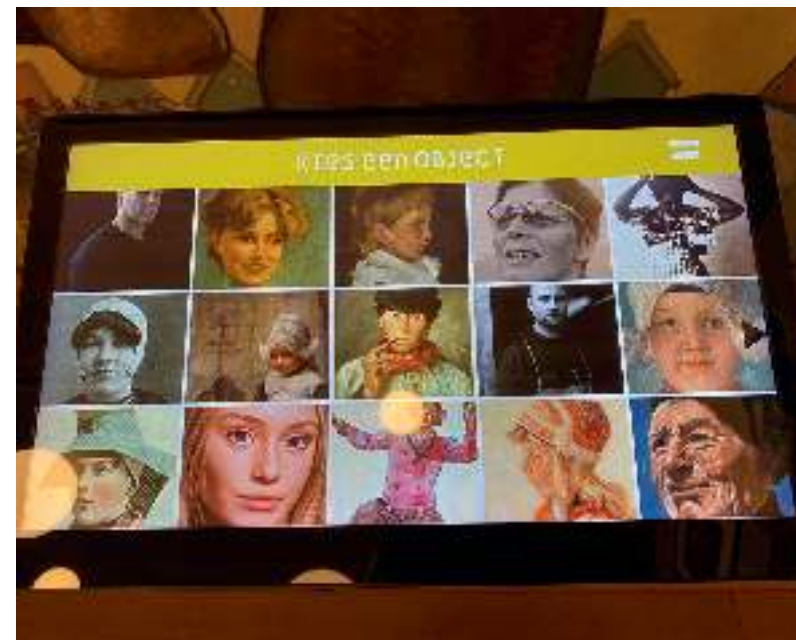
Wand met objecten en foto's, in combinatie met een touchscreen in Zuiderzeemuseum, Enkhuizen.

Urker vissers hebben juist de Haringwimpel in ontvangst genomen en nemen er nog een borrel op. Natuurlijk ontbreekt het befaamde Mortierorgel niet. De combinatie van deze menselijke activiteiten met andere 'dwaalgasten', zoals de papegaaiduiker die Tijs Verschoor bij de jachthaven vond en andere van zijn exotische vogels, geeft dit deel van de presentatie iets surrealistisch en verrassends. Het versterkt de boodschap over de band tussen Breskens en het water. Bezoekers vragen zich misschien af wat dat te betekenen heeft. Voor de antwoorden kunnen zij terecht op de touchscreens. Daarop lezen zij welke verhalen achter de onderdelen van deze setting schuilgaan.

De schilderijen van Johnny Beerens krijgen in de nabijheid hiervan een eigen, aparte plek. Ze verbeelden de visserij als bron van bestaan voor Breskens.

Ten slotte is er een wand met 'losse items', objecten, foto's en schilderijen. Bezoekers kunnen op een touchscreen de verhalen ontdekken van bijvoorbeeld de dijk, Napoleon (met Breskens verbonden vanwege de

forten, het snoepje en de camping), de zwemwedstrijden in de haven, de Visserijdagen, 'oantjes en oentjes', de sterrenrestaurants enzovoort.

Geluiden

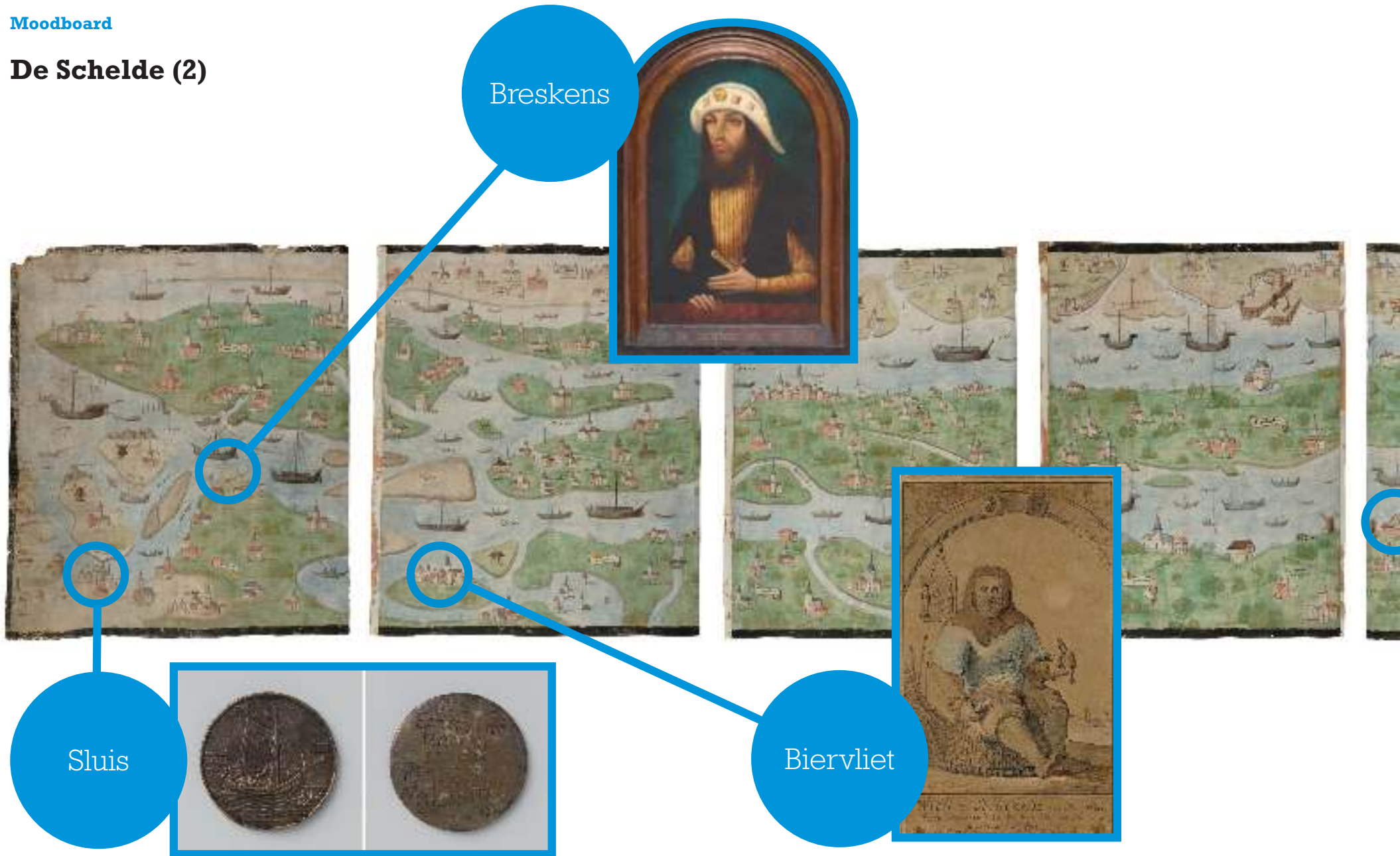
Van het Mortierorgel uit Breskens zijn destijds grammofoonplaten opgenomen; de muziek is ook op YouTube terug te vinden.

Geuren

- Huiskamer jaren '20/'30 (hout in de boenwas)
- Huiskamer rond 1970 (schoonmaak)
- Café (Old Spice, verschaald bier, sigaretten)
- De puffabriek

Moodboards

De Schelde (2)

Verdronken
Bath

Saeftinghe

Moodboard

Het begin van de visserij in Breskens (6a)

Moodboard

Vissen (6c)

Zoeken
waar
vis zit

Het vissen en
de netten

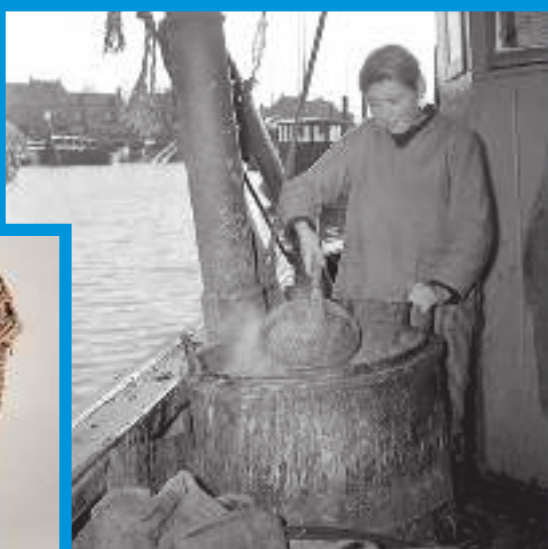

Aan boord

Verwerking
van de
gevangen
garnalen

Terugkeer
in de
haven

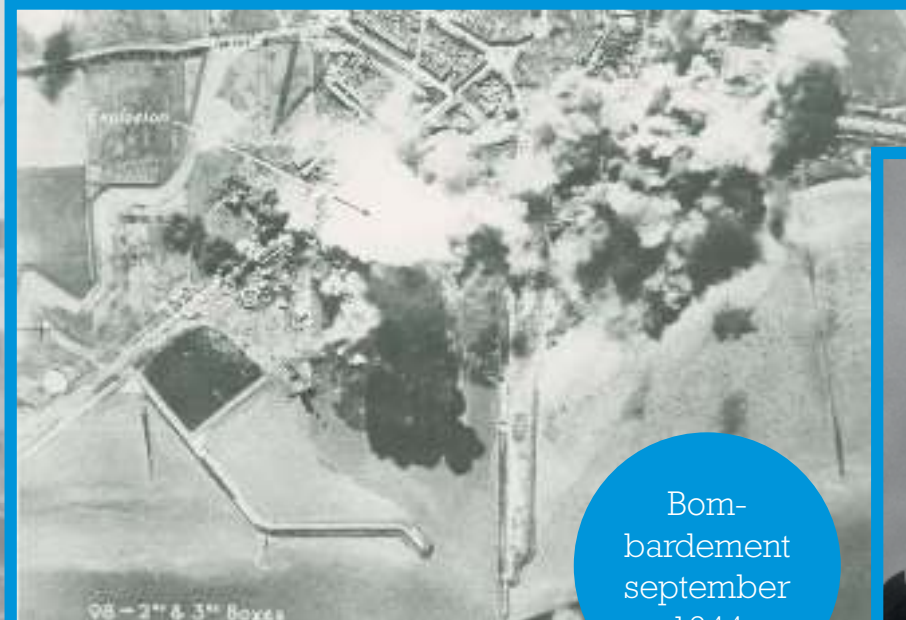
Jaap
Albregtse sr.
over een dagje
vissen in
1924

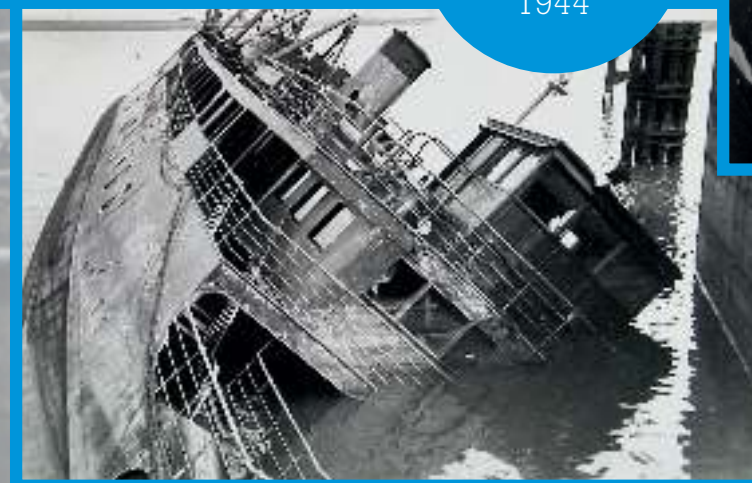
Oorlog (7)

Verwoes-
ting haven
door Fransen
in 1940

Bom-
bardement
september
1944

Een held
als vader

Verwoeste
haven

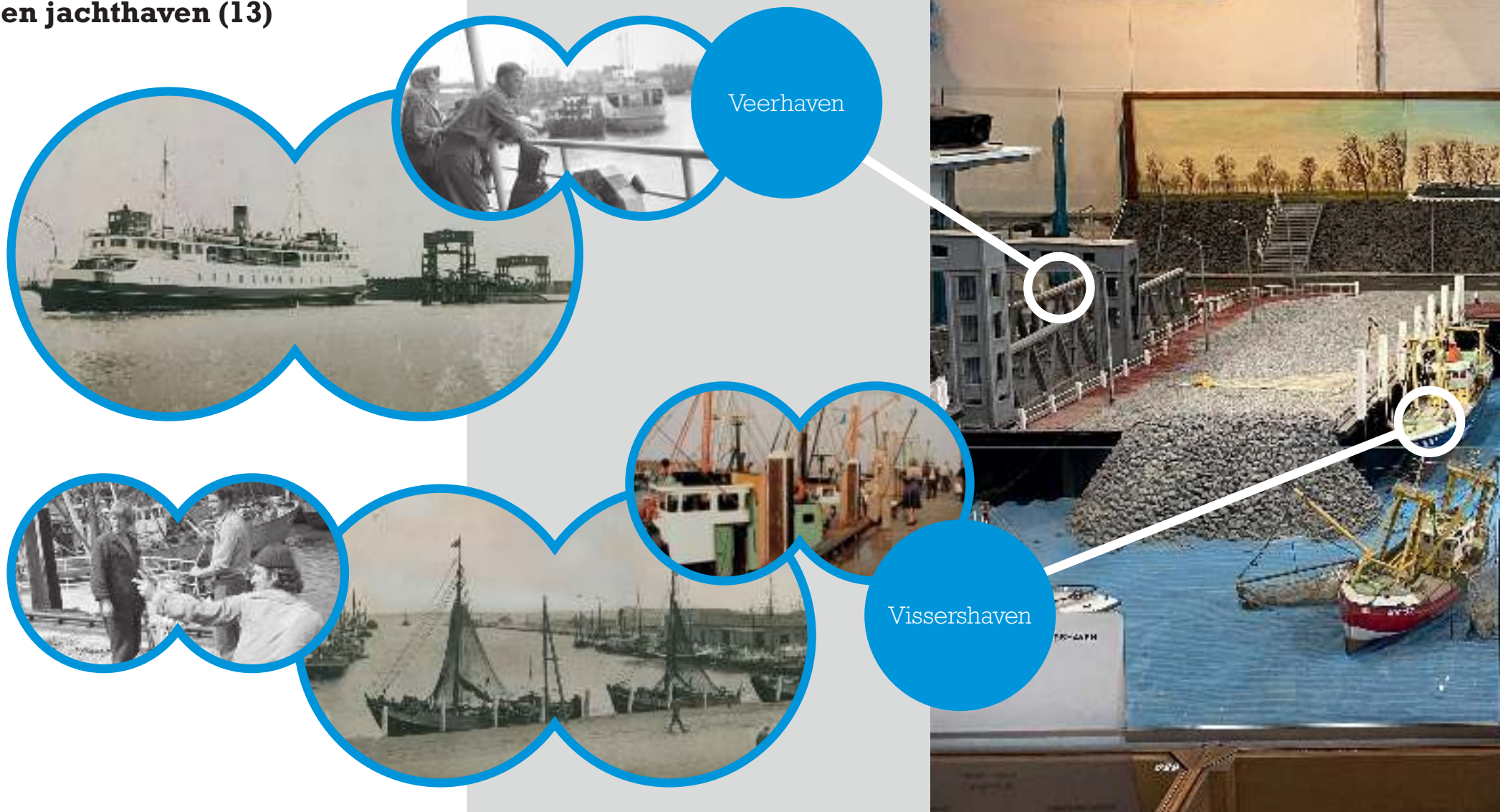

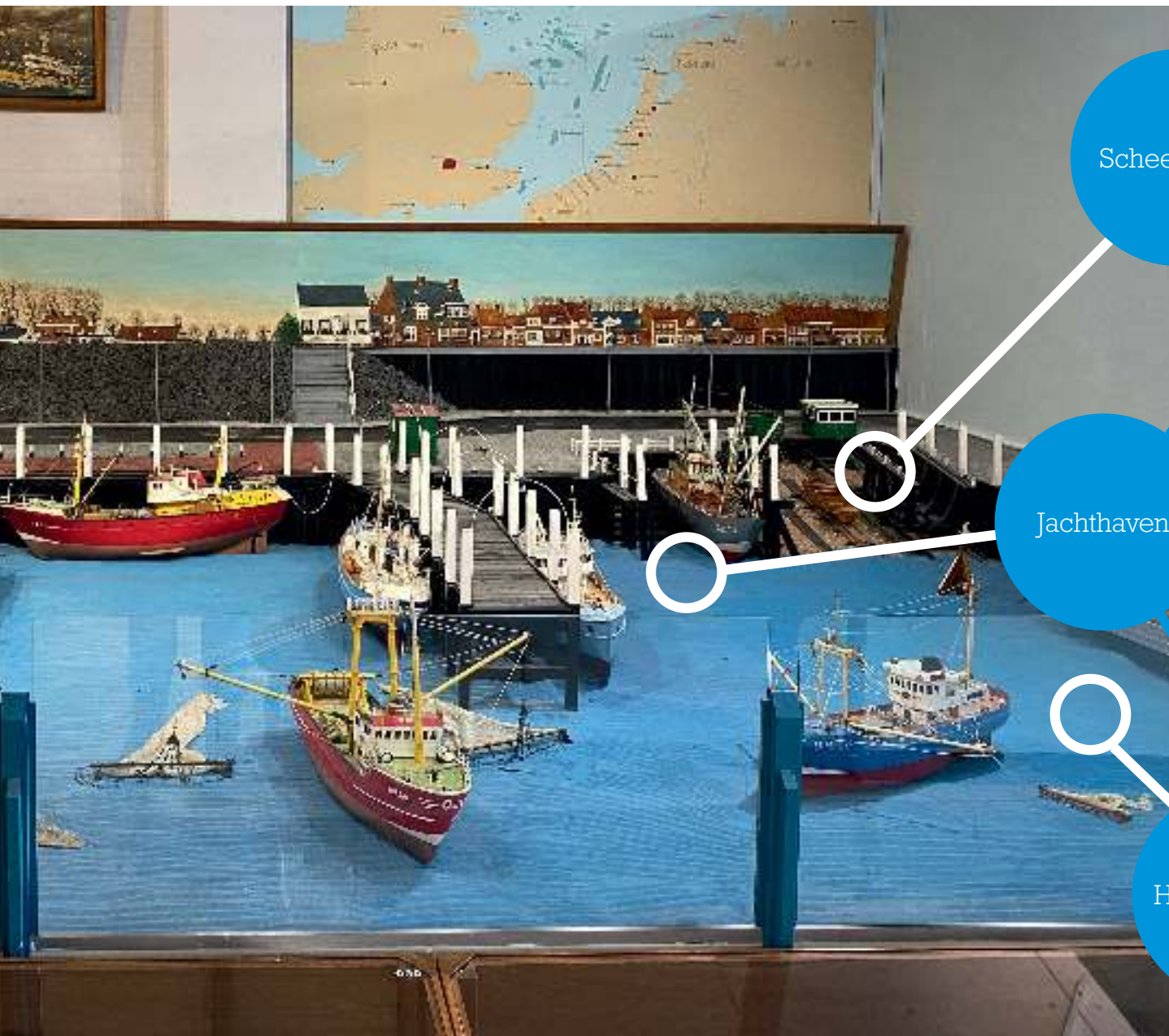
Buiten met de
prikboot

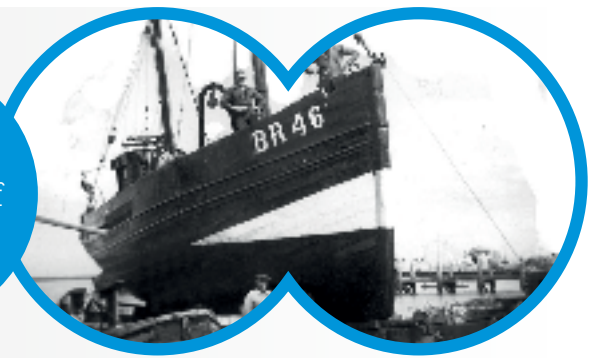
Moodboard

Handelshaven, veerhaven en jachthaven (13)

Scheepswerf

Jachthaven

Handelshaven

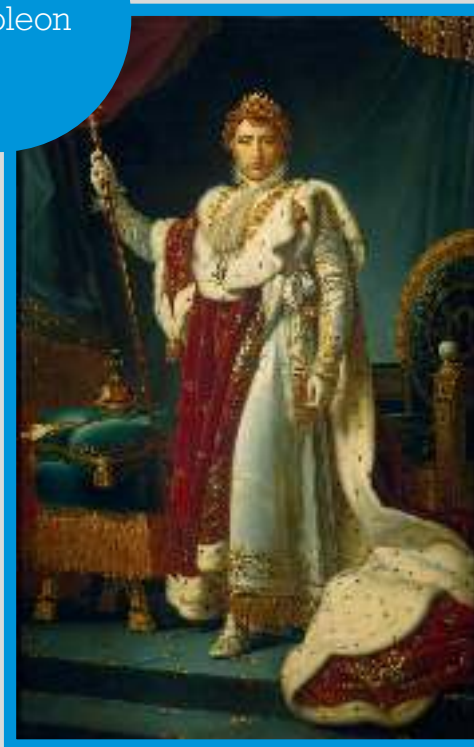
Moodboard

Dorp aan het water & Passanten (14 & 15)

Garnalen-
koningin

Napoleon

Omer
Gielliet

Potvis

Oantjes en
oentjes

Pielstaertolie

Zwemsport

Toelichting bij de moodboards

De Schelde (2)

In dit moodboard zijn ook elementen opgenomen uit het onderdeel over inpolderingen en landverlies (3), namelijk het ontstaan van Breskens en het verdronken Bath, en uit het onderdeel over het begin van de visserij (6a), namelijk de vissersplaats Biervliet (Willem Beukelszoon). De basis vormt de Scheldekaart uit de late vijftiende / begin zestiende eeuw, waarop de bezoekers in overdrachtelijke zin een reis terug in de tijd kunnen maken. De begeleidende afbeeldingen kunnen als reproductie, eventueel in een animatie, worden verwerkt.

Bronnenverantwoording

Scheldekaart van Rupelmonde tot de Noordzee (1504-1505, vermoedelijk naar een kaart van 1468-1469), Felixarchief Antwerpen. Breskens: portret van Filips van Kleef, bedijker en eerste heer van Breskens, ca. 1475-1500, Kon. Museum voor Schone Kunsten, Brussel. Verdronken Bath: Zeeuws Archief, coll. Zeeuws Genootschap. Sluis: penning loods- of veerschippers-gilde Sluis, 1669, Rijksmuseum Amsterdam. Biervliet: Willem Beukelszoon, Zeeuws Archief, coll. Zeeuws Genootschap. Saeftinghe: aangespoelde walvis, uit Visboeck van Adriaen Coenen, KB Nationale Bibliotheek.

Het begin van de visserij in Breskens (6a)

Opstelling met blow-up foto en objecten. Tevens een reproductie van de registratiekaart van de BR 1 van Daniël Hoogstad.

Bronnenverantwoording

Schaalmodellen hoogaarzen, foto echtpaar Hoogstad en trui, collectie Visserijmuseum Breskens. Foto hoogaarzen op de Westerschelde, Zeeuws Archief, Fotocollectie Vlissingen. Registratiekaart BR 1, Centraal Visserijregister, via www.zuiderzeecollectie.nl.

Vissen (6c)

Opstelling van hoe het vissen op zee verloopt: van het zoeken naar een plek om de netten uit te gooien tot en met de terugkeer in de haven.

Bronnenverantwoording

Objecten, Visserijmuseum Breskens; uitgezonderd de opgezette vogels (indicatief voor exemplaren uit collectie Tijs Verschoor). Foto aan boord, foto Jaap Albregtse, geluidsfragment, website Visserijmuseum Breskens. Foto garnalen koken, ZB Beeldbank, foto Jacqueline Midavaine. Foto terugkeer in de haven, ZB Beeldbank, foto O. de Milliano.

Oorlog (7)

Opstelling met diverse elementen die verschillende kanten van het verhaal van de oorlog vertellen, inclusief een korte documentaire en een persoonlijk verhaal. Dat laatste kan bijvoorbeeld via de audiotour worden beluisterd.

Bronnenverantwoording

Foto verwoeste haven 1940, ZB Beeldbank, foto Feijter-Buth. Luchtfoto, NIMH Beeldbank. Foto gezonken veerboot, ZB Beeldbank, foto M. Geerse. Foto Willem van Hanegem, Nationaal Archief, collectie Anefo, foto Hugo van Gelderen. Foto militairen op vaartuigen, Zeeuws Archief, Fotocollectie Vlissingen. Documentaire Slag om de Schelde, via www.zeeuwseankers.nl. Foto verwoeste haven, ZB Beeldbank. Foto prikboot, website Visserijmuseum Breskens.

Handelshaven, veerhaven en jachthaven (13)

Opstelling volgens het idee van een maquette met kijkers. De bezoekers

kijken naar een of meer historische foto's of een animatie die het verhaal vertelt van een bepaald deel van de haven.

Bronnenverantwoording

Maquette, collectie Visserijmuseum Breskens. Foto's veerhaven met aanlegsteiger, vissershaven, jachthaven, Zeeuws Archief, Fotocollectie Torbijn. Foto op de veerboot, ZB Beeldbank, Fotoarchief PZC. Prentbriefkaart (kleur) vissershaven, ZB Beeldbank, Jos Pé. Foto scheepswerf, website Visserijmuseum Breskens. Foto's kade vissershaven, veetransport handelshaven, ZB Beeldbank, De Stem, foto C. de Boer.

Dorp aan het water & Passanten (14 & 15)

Een wand vol foto's en objecten waarbij bezoekers via touchscreens meer informatie kunnen opvragen. Ze krijgen dan niet alleen de informatie over het betreffende object maar komen ook meer te weten over het grotere verhaal waar het object voor staat.

Bronnenverantwoording

Portret van Napoleon Bonaparte, Rijksmuseum Amsterdam. Buste Omer Gielliet, stekels pijlstaartrog, collectie Visserijmuseum Breskens. Foto potvis, Zeeuws Archief, coll. Zeeuws Genootschap, foto Franz Gittenberger. Foto Nieuwesluis, Zeeuws Archief, Fotocollectie Torbijn. Foto's Garnalenkoninginnen, interieur Du Commerce met Mortierorgel, TX 36 met Texels gezin, ZB Beeldbank, foto Jacqueline Midavaine. Foto's zwemsport, haringwimpel voor Urker vissers, ZB Beeldbank Zeeland, Fotoarchief PZC. Foto bunkerwoning, ZB Beeldbank, Het Vrije Volk. Foto gemobiliseerde militairen tijdens WO1, ansichtkaart Groeten uit Breskens, ZB Beeldbank. Opgezette papegaaiduiker (indicatief voor exemplaar uit collectie Tijs Verschoor).

6. Positionering

Hoe verhoudt de verhaallijn van het nieuwe Visserijmuseum Breskens zich tot de andere musea met maritieme presentaties binnen Zeeland? En hoe vertelt het museum een onderscheidend verhaal binnen de musea in de gemeente Sluis? Ook wordt aangegeven welke verhaallijnen in het erfgoedtoerisme op internationaal, interregionaal en provinciaal niveau relevant zijn en bij welke het nieuwe museum kan aansluiten.

Maritieme musea

Het nieuwe Visserijmuseum Breskens neemt met de hiervoor geschetste verhaallijn een onderscheidende positie in onder de musea in Zeeland met maritieme presentaties.

Het Maritiem MuZEEum in Vlissingen heeft in de nieuwe presentatie, die in 2023 is geopend, de focus volledig gelegd op de zeventiende- en achttiende-eeuwse handelsvaart. Daar wordt het verhaal verteld van de Zeeuwse compagnieën voor de handel overzee, smokkelhandel, kaapvaart, slavenhandel en het leven van betrokkenen aan de wal in Vlissingen. In een aantal andere Zeeuwse musea speelt de visserij een hoofdrol. Het Oosterscheldemuseum in Yerseke is gericht op de oester- en mosselcultuur en Brusea in Bruinisse focust op de mosselvisserij vanuit Bruinisse. Museum Arnemuiden besteedt aandacht aan de visserij die door Arнемuidse vissers werd bedreven.

Ook het Stadhuismuseum in Zierikzee heeft oog voor de visserijgeschiedenis. Deze is hier ingebed in de geschiedenis van Schouwen-Duiveland, waarin stad en land en water centraal staan. In Zierikzee bevindt zich ook de Museumhaven, een werkend museum waar historische schepen worden gerestaureerd.

Tussen al deze musea brengt het nieuwe Visserijmuseum een eigen verhaal. Dat gaat verder dan alleen het verhaal van de Bressiaanse visserij. Het is ook het verhaal van de opkomst, bloei en neergang van de kust- en zeevisserij in Zeeland. Dit verhaal wordt verder nergens verteld. Het nieuwe Visserijmuseum is daarmee complementair aan deze musea.

Het vult het aanbod van maritieme musea in Zeeland aan met een eigen verhaal.

De nieuwe verhaallijn van het Visserijmuseum besteedt ruime aandacht aan de ontstaansgeschiedenis van de Westerschelde. Daarmee raakt het museum aan het verhaal van Museum Terra Maris in Oostkapelle. Terra Maris legt de nadruk op het Zeeuwse landschap en heeft bovendien een semipermanente tentoonstelling over het klimaat en de kracht van de natuur. Wellicht biedt dit aanknopingspunten voor samenwerking.

Die samenwerking kan ook worden gezocht met het nieuwe NAVIGO Visserijmuseum in Oostduinkerke (B), dat op 7 september 2024 de deuren opent. Of met visserijmusea in Nederland, zoals het Museum Vlaardingens.

Musea in de gemeente Sluis

Binnen de musea in de gemeente Sluis heeft het Visserijmuseum een duidelijk eigen geluid. Geen van de andere musea vertelt het verhaal over de band tussen de mens en het water, laat staan over de visserij. Dit maakt het Visserijmuseum complementair binnen het gemeentelijke museumaanbod en biedt goede mogelijkheden voor samenwerking door crossovers die er voor tijdelijke tentoonstellingen of andere projecten te ontwikkelen zijn. Denk bijvoorbeeld aan de visserij in oude tijden, in het bijzonder de Romeinse tijd (Cultuurforum Aardenburg), de militaire betekenis van de haven (Het Bolwerk in IJzendijke, Groede Podium), vis in de Zeeuws-Vlaamse eetcultuur (Het Vlaemsche Erfgoed in Groede) of (dialect)woorden die samenhangen met de visserij (Het Belfort in Sluis). In zijn nieuwe vorm zou het museum de rol van aanjager kunnen vervullen in dit soort samenwerkingsprojecten. En natuurlijk ligt de koppeling met de Vuurtoren Nieuwesluis voor de hand.

Externe verhaallijnen

Met deze verhaallijn sluit het museum aan bij het Unesco Geopark Schel-

de Delta, Zeeuwse Erfgoedlijnen en verhaallijnen van het Landschapspark Zwinstreek.

Unesco Global Geopark Schelde Delta

Dit jaar werd het Geopark Schelde Delta door Unesco erkend als Global Geopark. Een Unesco Global Geopark is een gebied en een partner-netwerk, erkend vanwege het unieke internationale geologisch belang. Meest karakteristiek voor het Geopark Schelde Delta is de invloed van het menselijk handelen en de invloed die de getijden hebben op het landschap en zijn inwoners.

Voor het Geopark zijn zes verhaallijnen ontworpen. Het vernieuwde Visserijmuseum sluit met het eerste thema (Het water), in het bijzonder met de presentatie over het ontstaan van de Noordzee en de Westerschelde, aan bij de verhaallijn 'Tussen oerland en mensenhand', die de geologische ontstaansgeschiedenis van het Schelde-estuarium omvat. De Westerschelde is bovendien een van de veertig geosites van het Geopark.

Ook sluit de verhaallijn van het museum aan bij de verhaallijn 'Zilt en zoet' van het Geopark. 'Zilt en zoet' gaat over de visserij en de culinaire geschiedenis van het gebied.

Zeeuwse Erfgoedlijnen

De Zeeuwse Erfgoedlijnen zijn voor de Provincie Zeeland een belangrijk middel om het Zeeuwse (erfgoed)verhaal naar buiten te brengen. Er werden er negen opgesteld. Met de nieuwe verhaallijn sluit het museum aan bij de erfgoedlijn 'Zilt en zoet – smaken van Zeeuwse bodem', die op provinciaal niveau, net als bij het Geopark, inzoomt op onder meer visserij en culinaire geschiedenis.

Verhaallijnen Landschapspark Zwinstreek

Voor het Landschapspark Zwinstreek zijn vier verhaallijnen ontworpen. Ze vormen de basis en het narratief voor de verdere ontwikkeling van de Zwinstreek. Het Visserijmuseum sluit aan bij de verhaallijn 'Het verhalend landschapspark'. Deze gaat over het tastbaar en beleefbaar maken van erfgoed.

Overwogen kan worden om ook aan te sluiten bij de verhaallijn 'Grensverleggend voedsellandschap', maar opgemerkt wordt wel dat deze verhaallijn met name gericht lijkt op de landbouw.

Tevens is er een relatie met de verhaallijn 'Grenzeloos beleven en leven'. Breskens functioneert daarin als een toegangspoort tot het landschapspark. Het gaat daarbij om het Veerplein, de focus richt zich vooral op het creëren van synergie tussen het Veerplein en onthaalpoort Waterdunen. In het masterplan Landschapspark Zwinstreek wordt geopperd om een nieuw programma te ontwikkelen voor de aanwezige terminal en verkeerstoren op het Veerplein, waarin een betere aansluiting kan worden gezocht met de verhalen uit het landschap, bijvoorbeeld de Westerschelde of de Zwinstreek. Ook zouden bezoekers van de Zwinstreek op het Veerplein kunnen worden doorverwezen naar interessante locaties binnen het landschapspark, zoals Waterdunen. Aan dit rijtje zou het Visserijmuseum toegevoegd kunnen worden, vooral als hier de (geologische) ontstaansgeschiedenis van het gebied wordt gepresenteerd.

7. Aanbevelingen

1.

Ontwikkeling van een speciale kinderroute. Als pictogram kan een afbeelding van Bresko worden gebruikt. Bresko is een robotvis, een kunstwerk gemaakt door Albert Kramer. Hij ligt op de Kaai en zwemt af en toe rond in de haven. Het beeld kan radiografisch worden bestuurd. Hij kan met zijn staart klappen, water spuiten en knipogen. In het museum kan hij dienst doen als herkenningspunt in de kinderroute.

Bresko.

2.

Aansluiting bij Reizen in de Tijd, een project waarin Zeeuwse musea en scholen samenwerken. Reizen in de Tijd heeft tot doel het aanbod van erfgoed en de vraag van het onderwijs op elkaar af te stemmen en ontwikkelt een nieuwe doorlopende leerlijn. Die verbindt basisschool en erfgoedlocatie door middel van elf thema's die passen bij elk type basisonderwijs. Voor scholen is het daardoor makkelijker om hun lesstof te koppelen aan een bezoek aan een museum. Aanspreekpunt voor de musea is Erfgoed Zeeland. Binnen de gemeente Sluis doet Cultuurforum Aardenburg ook mee.

3.

Het oude meubilair van de vismijn kan in het museum worden benut, bijvoorbeeld door er touchscreens bij te monteren. Ook de digitale mijnklok is het behouden waard. Hij lijkt nu nog zonder historische waarde, maar in de toekomst zal hij die zeker krijgen.

Bijlage: overzicht belangrijkste bronnen

Literatuur

- A.R. Bauwens, Breskens en zijn visserijverleden. In: *Tijdschrift Heemkundige Kring West-Zeeuws-Vlaanderen*, jrg. 2 (2007) nr. 4, p. 38-40.
- A.R. Bauwens, Nogmaals, Breskens en zijn visserijverleden. In: *Tijdschrift Heemkundige Kring West-Zeeuws-Vlaanderen*, jrg. 3 (2008) nr. 3, p. 7.
- André Bauwens en Geert Stroo (red.), *De ketens verbroken. Aspecten van de bezetting en bevrijding van West-Zeeuws-Vlaanderen, 1940-1945*, Aardenburg 2019.
- J. van Beylen, *Zeeuwse vissersschepen van de Ooster- en Westerschelde*, Amsterdam z.j.
- J. van Beylen, *De hoogaars, geschiedenis en bouw*, Bussum 1978.
- Peter Blom, *De Zeeuwen en hun vissers. Ach lieve tijd, twintig eeuwen Zeeland*, dl. 10, Zwolle 1997.
- H.A.H. Boelmans Kranenburg, De visserij. In: *Maritieme Geschiedenis der Nederlanden 4: Van 1850-1870 tot ca 1970*, p. 272-301.
- L.W. de Bree, In het land van de overkanten. In: *Zeeuws Tijdschrift*, jrg. 6 (1956) nr. 3-4, p. 103-107.
- Paul Brusse en Willem van den Broeke, *Provincie in de periferie. De economische geschiedenis van Zeeland, 1800-2000*, Utrecht 2005.
- Paul Brusse en Peter Henderikx (red.), *Geschiedenis van Zeeland I: Prehistorie-1550*, Zwolle/Utrecht 2012.
- Jan Martin Dekker, *Een dorp vol snoep. 150 jaar geschiedenis van de snoep- en koekjesindustrie in Breskens*, Aardenburg 2022.
- Jeanine Dekker, *Zeeuwse zeeweringen. Werken aan de Zeeuwse kust, 1944-2015*, Utrecht 2023.
- Erik van der Doe, *De Zeeuwen en hun scheepvaart. Ach lieve tijd, twintig eeuwen Zeeland*, dl. 6, Zwolle 1997.
- A.C. Drinkwaard, Beschouwing over de Zeeuwse visserij in de geboorteperiode van het Nederlandse visserijonderzoek, I, II, III en slot. In: *Zeeuws Tijdschrift*, jrg. 16 (1966) nr. 4, p. 149-155, *idem*, jrg. 17 (1967) nr. 1, p. 4-13, *idem*, jrg. 17 (1967) nr. 2, p. 42-48, *idem*, jrg. 20 (1970) nr. 1, p. 9-19.
- S. Franke, *Legenden langs de Noordzee*, Zutphen 1934. (De Fario, p. 22-25, tevens via: <https://www.verhalenbank.nl/items/show/46651>)
- Jolanda Geerse, *Zeven X zeven. Verhalen bij religieus erfgoed*, Middelburg 2008 (verhaal 'Vijf broden en twee vissen').
- Anja Geldof en Stefanie Huibregtse, *Truien bij de vleet. Zeeuwse visserstruiken in verhalen en patronen*, z.pl. 2015.
- Tobias van Gent en Hans Sakkers, *Slag om de Schelde 1944. De beslissing in de strijd om West-Europa*, Bergschenhoek 2019.
- Willem Ment den Heijer, 'Ou je roer recht'. *De kottervisserij vanaf 1960*, Alkmaar 1999.
- R.H.M. van Immerzeel, Van fort Napoléon tot camping Napoleon Hoeve, in: *Aaneengeregen tijdankers, Bijdragen tot de geschiedenis van West-Zeeuws-Vlaanderen*, nr. 30, Aardenburg 2002, p. 177-230.
- G.N. de Jonge en J.P. Wijtenburg, Tramwegen in Zeeland. In: *Zeeuws Tijdschrift*, jrg. 14 (1964) nr. 3, p. 80-85.
- Meindert van der Kaaij, Omèr August Gielliet (1925-2017), de mystieke houtsnijder van Breskens. In: *Trouw*, 29 mei 2017.
- A.R. Koppejan, *Sturen en turen. De laatste beurtschippers van Zeeland*, Vlissingen 2002.
- A.R. Koppejan, Om de beurt; de beurtvaart in Zeeland. In: *Zeeland*, jrg. 17 (2008) nr. 3, p. 91-103.
- Peter Kouwenhoven, *De vuurtoren van Breskens*, Breskens 2022.
- A.M.J. de Kraker (red.), *De Westerschelde, een water zonder weerga. Ontstaans-geschiedenis en kaartbeeld, havens, handel en scheepvaart, verkeer, verdrongen dorpen, oorlog en verdedigingswerken, natuur en milieu en andere aspecten van de Westerschelde*, Kloosterzande 2002.
- J.J.B. Kuipers (eindred.), *Sluimerend in slik. Verdrongen dorpen en verdrongen land in zuidwest Nederland*, Vlissingen 2004.
- Jan J.B. Kuipers, *Vissend Zeeland. Zeeland van toen & nu*, dl. 8, Zwolle 2005.
- Frans Meijaard, Reggie Corijn en Wilma Valk, *Omer Gielliet, uit het goede hout gesneden. Schetsen uit een veelbewogen leven van een priester, kunstenaar, schrijver, dichter, filosoof, reiziger, milieuactivist, vluchtelingenhelper én mens*, Aardenburg 2012.
- Frans Meijaard, Reggie Corijn en Wilma Valk, *Breskens en de visserij*, Aardenburg 2013.
- Tom Meijer, Het dansorgel in Zeeland. In: *Zeeland*, jrg. 22 (2013) nr. 3, p. 103-114.
- G.F. Sandberg, *Overzetveren in Zeeland; zeventienhonderd jaar vervoer te water*,

Arnhem 1978.

C. de Schipper, Vissen en varen. In: *Zeeuws Tijdschrift*, jrg. 20 (1970) nr. 6, p. 229-234.

Piet Schop, *Historie van de Scheldebekerwedstrijden, 1930-1969*, z.pl. 2019.

Diny Schouten, Zeeuwse grond; voedselzorg en streekproducten. In: *Zeeuws Tijdschrift*, jrg. 55 (2005), nr. 3-4, p. 3-37.

Kees Slager en Paul de Schipper, *Visseren verhalen. Over hun leven in de delta*, Goes 1990.

Huib Stam, *Haring, de vis die Nederland veranderde. De geschiedenis, de economie en de cultuur van de Nederlandse haring*, Amsterdam 2015.

Jack Vader en Peter Verdurmen, *Vissermans. Bressiaanders aan het woord*, Breskens z.j.

Wilma Valk, Reggie Corijn en Frans Meijaard, *Vijftig jaar Visserijfeesten Breskens*, Breskens 2003.

Wilma Valk, Reggie Corijn en Frans Meijaard, *Over Bresjes. Een greep uit de historie en heden van een bruisend dorp*, Breskens 2010.

Wilma Valk, *Watersportvereniging Breskens*, Breskens 2017.

Wilma Valk, Reggie Corijn, Frans Meijaard, Jan Keersema, *De bwoat van Bresjes. Herinneringen aan de PSD*, Aardenburg 2018.

Hans Vandersmissen e.a., *Redders. 175 jaar Koninklijke Nederlandse Redding Maatschappij*, Wormer z.j. [1999].

De visserij van Breskens. In: *Zeeuws Tijdschrift*, jrg. 6 (1956) nr. 3/4, p. 78.

M.L.M. de Vleeschauwer, *Het Vrije van Sluis. Polders en waterschappen in West-Zeeuws-Vlaanderen, 1600-1999*, Utrecht 2013.

P.A. van der Vlies, *20 Jaar calamiteiten in de Zeeuwse wateren*, Zierikzee 2004.

Romy van Voren en Jeanine Dekker, De haven van Breskens in verandering. In: *Zeeuws Erfgoed*, december 2019, p. 4-7.

Harmen van der Werf, Met de vis verdwijnt de ziel uit Breskens. In: *PZC*, 16 januari 2021.

M.H. Wilderom, *Tussen afsluitdammen en deltadijken. IV: Zeeuwsch Vlaanderen*, Vlissingen 1973.

Arco Willeboordse, In de voetsporen van Napoleon. In: *Zeeuws Tijdschrift*, jrg. 60 (2010) nr. 3-4, p. 35-40.

H.J. de Winde, J.G. Vader en A. Kal, *Bressiaanse vissers*, Schoorl 1994.

Hans Zuurdeeg, *De Zeeuwen en hun vissers. Ach lieve tijd, twintig eeuwen Zeeland*, dl. 12, Zwolle 1997.

Jan Zwemer, De modernisering van de garnalenvisserij. In: Jan Zwemer (red.), *Zeeland 1950-1965*, Vlissingen 2005.

Websites

www.geologievannederland.nl

www.maritiemdigitaal.nl (digitale collecties maritieme musea)

www.maritiemportal.nl

www.museumbreskens.nl

www.schelledelta.eu

www.zeeuwseankers.nl

www.zuiderzeecollectie.nl (Centraal Visserijregister)

Beeldmateriaal

Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH), Beeldbank

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), Beeldbank

Rijkswaterstaat, Beeldarchief

ZB Bibliotheek, Beeldbank Zeeland

Zeeuws Archief, Beeldbank

Audiovisueel materiaal

Collectie Beeld & Geluid, Hilversum, www.beeldengeluid.nl

ZB Bibliotheek: Interview met echtpaar uit Breskens over de visserij, door P.J.I.

Verhage en W.F. Helm (23 maart 1998). Idem, Interview met een visser uit Breskens, door Kees Slager en Paul de Schipper (1982-1983).

Colofon

Samenstelling: dr. Jeanine Dekker | Inhistory

Juni 2024

Dit rapport werd opgesteld in opdracht van Gemeente Sluis.

Inhistory
Papisland 9
4337 CX Middelburg
jd@inhistory.nl
www.inhistory.nl

Vormgeving: Jan van Broekhoven | Broekvorm

Op de afbeeldingen in dit rapport berusten in een aantal gevallen rechten. Dit rapport is derhalve uitsluitend bedoeld voor voor intern gebruik.

Museumconcept Visserijmuseum Breskens

verhaallijn & collectieplan